

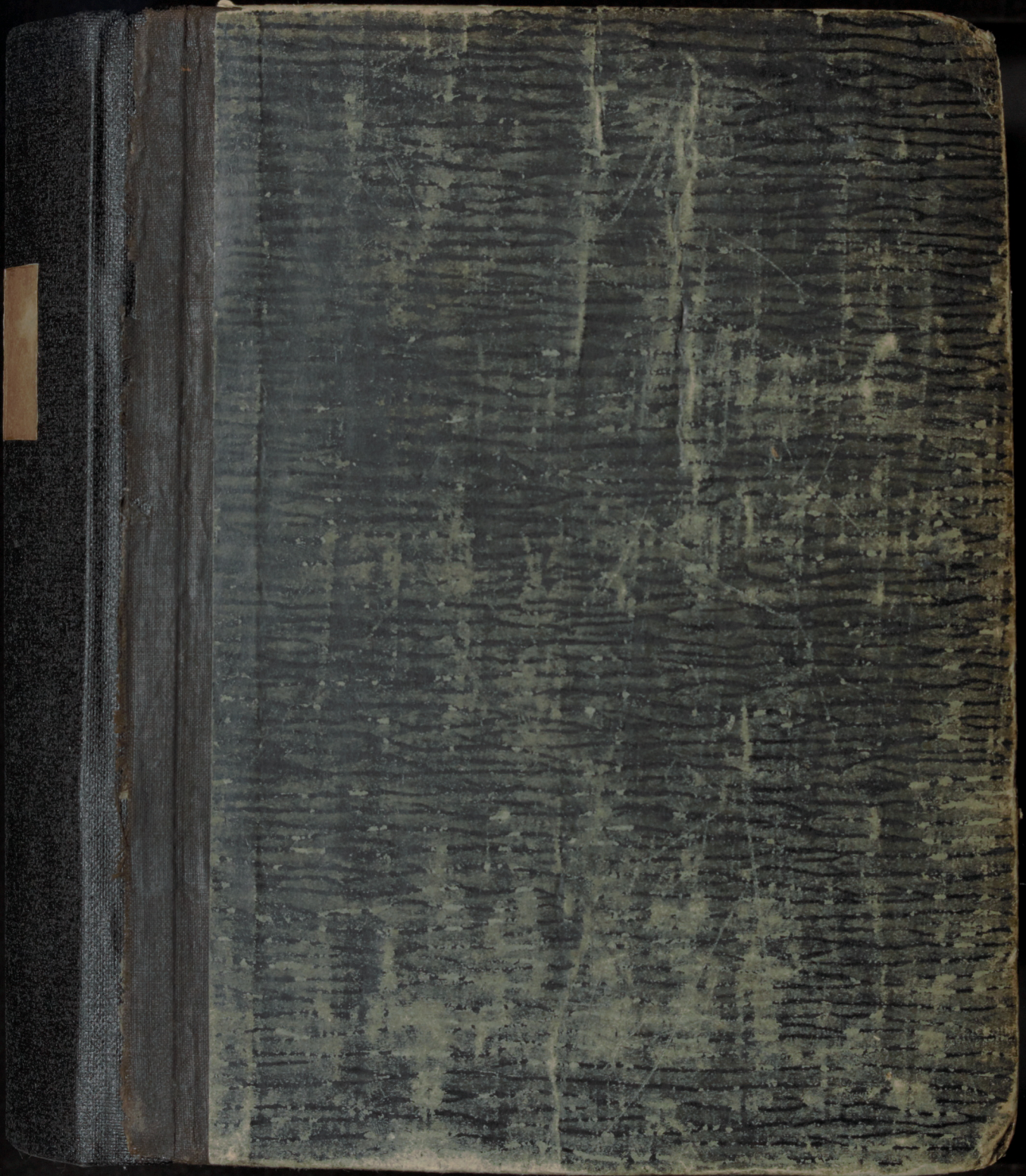
Eved bûr Y"Y Sive Dissertatio Textualis De Servo Dei Electo ad Jes. XLII: 1.

Marburgi Cattorum: Typis Hæred. Joh. Jodoci Kürsneri, [1709]

<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn882058371>

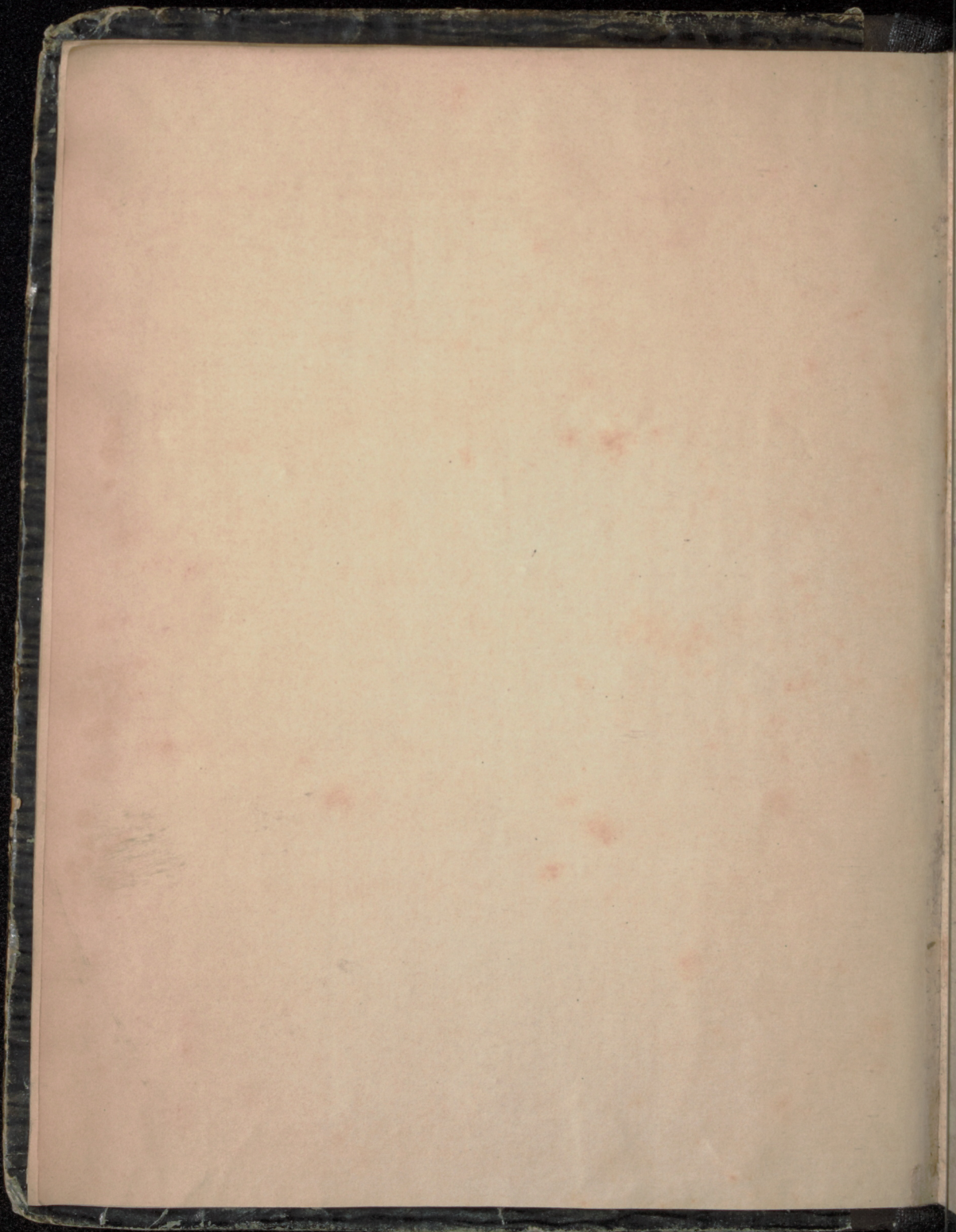
Druck Freier Zugang

93

Fa 1092 (93.)

עבד כבוד

SIVE

DISSERTATIO TEXTUALIS

D E

SERVO DEI
ELECTO

ad Jes. XLII: 1.

QUAM

Servo simul & Rege nostro auxiliante

PRÆSES

JOHAN. HENRICVS
HOTTINGERUS,

ANTIQUIT. JUDAIC. PROFESSOR ORD.

Henr. ex Henr. Nepos

ET

RESPONDENS

GEORGIUS GUILIELMUS
GUNTHERUS Dadenâ Saynanus.

Placido Nobilissimorum Theologiae Cultorum examini

In Auditorio Theologico

Ad diem 17. Augusti M. DCC. LX.
submitunt.

Marburgi Cantorum Typis Hæred. Joh. Jodoci Kürsneri, Academiæ Typogr.

~~V I R O~~ *Prænobilissimo, Consultissimo, Prudentissimo,*
D O M I N O

DN. MATTHÆO FRIDERICO
SCHULZIO Archiprætori Dioeceseos Fri-
denvaldensis gravissimo, Cognato suo summe
colendo,

Uz &

V I R O *Reverendo, Clarissimo, Doctissimo*
D O M I N O,

DN. JOHANNI GUILIELMO
GUNTHERO, Ecclesiæ, quæ Christo Da-
denæ colligitur, Pastori vigilantissimo, Parenti
filiali obsequio prosequendo,

Nec non

V I R O *Nobilissimo, Honoratissimo,*
D O M I N O

DN. PHILIPPO GUNTHERO,
Mercatori famigeratissimo, Patruo honorando,

*Fructum hunc Academicum ea, qua decet,
observantia sacrum facit.*

GEORGIUS GUILIELMUS GUNTHERUS,
SS. Theol. Studios,

DISSERTATIO TEXTUALIS,
DE
SERVO DEI
ELECTO

Ad Jcf. XLII, 1.

הן עבדו אחמך בו בחיורי רצתה נפשי:
Ecce servus meus, quem (fortiter) teneo; electus meus,
[in quo] acquiescit anima mea.

I.

Redibiler verba hæc incidunt in quin- *Quando vatis-*
decim illos annos, qui vitæ Ezechiæ *cinium hoc*
Regis Pii additi fuere conf. *Es. xxxviii, proferebatur,*
& xxxix. Annum tamen determinandi
nullum indicium Vates noster præbet.
Hoc autem tempore Idololatria latissi- *Idololatria in*
mè grassabatur atque quorumvis Gen- *modo grassa-*
tilium, qui in propriis, non Dei, viis am- *batur.*
bulabant, animos occupabat. Imò il-
los ipsos quandoque inficiebat, qui le-
ge, miraculis, constanti *αλποσαεγδδσει* Jehova *יחזק* *unum*, Idola
□ *לדעו עו דו קוסמו* esse nosse poterant, debebant. Quem-
admodum ævo Achasi ob summam impietatem invisi Deo cultus
Idololatricus ubique in Gente Judaica conspiciebatur & licet Eze-
chia, qui multum paterni dissimilis ingenii, regnante verus pub-
licè

A

34
33
32
31
30
29
28
27
26
25
24
23
22
21
20
19
18
17
16
15
14
13
12
11
10
9
8
7
6
5
4
3
2
1

licè introductus fuerit, verosimillimum tamen animos à scelere illo haud ita purgatos, quin subinde, mente saltem, cum Diis gentium scortati fuerint, quin simulachra eorum oculis fascinatìs intuiti omnem fiduciam in illa reposuerint.

Hanc Prophe-
ta variè im-
pugnat c. XL.
XLI.

II. Quare Jesaias gloriae divinae & salutis populi studiosus eo omni nisu contendit, ut ad conscientiam demonstraret illum solum verum Deum unice colendum esse, qui creator caeli & terrae, qui potentia sua omnia conservat & prudentissime gubernat, qui casus eventuros longè ante praedicit: Religionem verò Gentilium vanam & inanem esse, adversari Naturae divinae atque etiam *ἡ φύσις τῶν θεῶν* quod *φανερόν ἐστι* immediata revelatione Dei in cordibus nostris, Deos gentium stipites, muta idola omni potestate bene aut malefaciendi destituta esse, uti capp. XL, XLI. videre est.

Sed c. XLII,
ostendit illum,
ad cuius le-
gem attenden-
dum.

III. Ut igitur hanc *ἑυδοκασίαν* in posterum relinquunt, cap. XLII. graphicè commendatur servus Dei fidelissimus, dilectissimus, humillimus, mansuetissimus, cuius legem ipsae Gentes, quae nunc à Deo sunt, anxie expectant q.d. O! stulti qui Idola, quae nihil sunt, tantoperè colitis, aestimatis, timetis, omnes actiones vestrae vanae & irritae sunt. Desistite potius ab hac vestra amentia atque attentè illum intuemini, qui voluntatem veri Dei recenset, implet, qui què idcirco Deo gratissimus existit, ut ab illo Jus, quod producturus, percipiatis &c.

Thema disser-
tationis.

IV. Juxta institutum nostrum priora solum verba *Eccus servus meus, quem vereo; electus meus, (in quo) acquiescit anima mea* in nomine & timore ejus, qui penitentiorem servi sui amantissimi contemplationem nobis injunxit, expendemus.

N Persona
loquens, quae
Deus.

V. Quamvis nomine persona loquens non exprimat, ne- xus tamen & circumstantiae Deum esse clarè evincunt. Idem hic loquitur qui c. XLI, 22. *Jehova* dicitur, qui què *Hierosolyma Evangelistam* dedit v. 27. Nec alii cuiquam servus Gentes inter Jus producturus, legem, qua haecenus destituta erant, in sulis daturus commodè assignari potest: Et qui inferius v. 5. *Deus fortis, Jehova*, creator caeli, qui servum hunc in *Justitia* vocavit atque manu prehendit, constituitque in *foedus populi* & lucem gentium, nominatur. Persona igitur, quae loquens ab Jesaia introducitur, est *Deus potentissimus, sapientissimus, qui jus habet homines, foederatos speciatim, alloquendi, conscientias nostras ad assensum* verba

potentissimi, qui homines, creaturas Dei, ex delegata potestate ad tempus regunt aut puniunt, Domino cœli servilem operant præstant, quare Moses Num XII, 7. Jos. I, 2-7. David II. Sam. II, 18. Nebucadnezar Jer. XXV, 9. XXVII, 5. XLIII, 10. Servus Dei audit, Rectè in Manuscripto Majoricano, uti habet Joseph. de Voisün ad Raym. Mart. Pug. Fid. p. 302. ed. Lips. 1687. עבדו פירוש שיעשה. Quod dicitur de Nabuchodonosore servus meus, sensus est, quare nus faciat voluntatem meam, ulciscendo me de inimicis meis.

Non est nomen de decoris.

VII. Neutiquam igitur de decoris aut vilis conditionis nomen servus Dei est. Ingens enim discrimen inter servos simpliciter, aut servum hominis cujusdam & dein servum Dei. Ille abjectus, miser & infimæ fortis homo. Quamvis nonnunquam servi etiam dicantur, qui relatè ad alios in eminenti dignitate constituti sunt, veluti Principes, consilarii, Gen. XX, 8. &c. Hi tamen semper superiorem ex hominibus, ut Dominum, reverentur. Hic verò in officio suo solum Dominum, qui uti omnia creavit ita omnia potentissimè conservat, aspicit, colit, mandata ab illo accipit & exequitur, nulla hominum, qui nullam præcipiendi aut præceptum refrendi potestatem habent, ratione habita. Servus enim dignitatem à Domino accipit: Utinunc Deus in nullam comparisonem cum homine vel potentissimo (nam & hic ejus servus est) descendit, ita quoque servus Dei servum hominum longissimè superat. Igitur persona, quam Deus servum suum nominat, eminentissima, potentissima intelligitur.

παις ἰω
Lxx est idem ac servus.

IX. A Lxx vertitur παις, quod in usu frequenter idem est ac δούλος servus. Hinc dicti senes Hebr. עבד sive servum sexcenties per πῶδα convertunt vide Gen. IX, 26. 27. XII, 16. XIV, 15. Alia non memoro. Hos imitantur, ut alibi sapius, scriptores N. Testamenti, qui duo illa nomina promiscuè adhibent. Ille, qui Matt. VIII, 6. παις dicitur Luc. VII, 2. δούλος vocatur, imo ab eodem Matthæo v. 9. Similiter apud Hebræos qui עבדו servi verè sunt, nomen נערי puerorum habent Gen. XXII, 3. II. Reg. IV, 22. Idem apud Græcos profanos & Latinos Auctores circa nomen puer obtinere jam dudum illi, qui has literas excolunt, demonstrarunt. Commode id fit, nam servi sive domestici sive militiæ adscripti Juvenes viribus corporis valentes eliguntur. Dein invidiām

diam nomine non à servitute sed ætate perito declinabant. Huc pertinet Macrobii dictum: *Nostri majores omnem Dominis invisi- diam, omnem servis contumeliam detrahentes, Dominum Patrem familias, servos familiares appellaverunt.* Lxx. igitur nihil aliud dixerunt, quam nomen Hebraicum vult, quare illud Matthæus c. XII, 18. merito retinuit.

X. Non simpliciter servus Dei vocatur, quasi ex classe com- *Vocabulum*
munium servorum esset, sed *διαφορώτερον* modo excellentissimo no- *תמך* *variè*
men illud gerit: Ecce servus meus *נתמך*. In quo tamen emi- *accipitur ab*
nientia hæc consistat, ex versionibus, quæ in diversa abeunt, accurate *Interpretibus;*
cognoscinequit. Lxx. *ἀντιλήφομαι*; hinc Vulg. *suscipiam eum.* Jo-
nath. *אֶרְכִּינִיהָ* applicabo eum. Seb. Schmid. *in quem incumbo.* Jun,
quem sustento. Coccej. *quem teneo.* Gall. Genev. *je le maintiendrai*
Luth. *ich erhalte ihn.* Tig. *an welchem ich mich halten will.* Munste-
rus, Vatablus, *innit ar ei.* Ita Grotius. Forerius. *sustinebo eum.* Jud.
Germ. *da ich mich auff verlassen.* Rabbi Naphthalid. *הירש אל*
שׂוֹלֵת: דאָסִיךְ מיר דאָרפֿ דאָרפֿן ווערן. Quare, ut in significato
certi sumus, nostrum est loca scripturæ, in quibus *תמך* exstat, atten-
tius inspicere & examine facto notionè maximè commodâ seligere.

XI. Adscribitur vel Deo vel hominibus: His, uti mulieri *In scriptura*
bus fufum tenentibus Prov. XXXI, 19. sive, qui rem uti donum *modo Deo,*
Jef. XXXIII, 19. sceptrum Amos. I, 5-8. sive personam tenent *modo homini-*
Exod. XVII, 12. ad sustinendum aut ad dimovendum Gen. XLVIII, *bus tribuitur,*
16. quare nonnunquam instrumentum, quod manus est, diserte
exprimitur Prov. XXXI, 19. Ef. XLI, 10. Hinc transfertur ad res,
quæ proprie manus non tenentur, sed possidentur, uti divitiæ Prov.
XI, 16. gloria ibid. sapientia Prov. III, 18. IV, 4. Illi, quando fideles
fortiter tenet Pf. LXIII, 9. Jef. XLI, 10. ne adversitates quidquam
pravaleant, aut sortem Messia Pf. XVI, 5. vel ipsum Messiam Pf.
XLI, 13. Postponitur *תמך* ut majorem apprehensionis vim ha-
bens vide Prov. III, 18. Lxx. per *ἀντιλαμβάνειν, σηκίσειν, καταρτίσειν,*
ἀσφαλίζειν &c. vertunt.

XII. Nunc dispiciendum erit, quomodo Deus de servo suo *Hic indicat*
dixerat *נתמך*. Munus, quod huic servo obeundum, gravissi- *auxilium,*
mum erat: Divinum scil. nam jus, legem Gentibus daturus, illas *quod servo*
illuminaturus: captivos in libertatem educurus erat; vide enim, *suo Deus pro-*
quæ de illo in sequentibus. Legem novam populo, qui hæctenus ab *mittit.*
illa immunis erat, dare, cæcos illuminare, captivos manu ejus,
qui

32
34
33
32
31
30
29
28
27
26
25
24
23
22
21
20
19
18
17
16
15
14
13
12
11
10
9
8
7
6
5
4
3
2
1

qui illos tenet, liberare non sine maxima potentia, obstaculis quoque durissimis superatis, evenire potest. Itaque Deus inquit **וּבְיַד אֲנֹכִי** fortiter illum tenebo. Ego, cujus potestati nemo resistit, dextra illum tenebo, non deseram in difficillimo hoc munere sed potentia mea ipsi adero: in adversis, gravissimis licet, quæ ipsi in servitio meo occupato evenient, ipsum fulciam, erigam, defendam.

Kimchii & Abarbanelis sententia expenditur.

XIII. Aliter phrasin accipit Kimchius & Abarbanel. Ille **וְלִי כְמוֹ מַשְׁלֵי רֶגֶל** *similitudo à Rege desumpta est, qui servum fidum, cui innititur, habet.* Hic **וְהָיָה דְבוֹר הַמְשָׁלִי כְמוֹ הַמֶּלֶךְ הַנִּשְׁעָן בְּעֵבְרוֹ נֶאֱמָר בְּיָדוֹ** quod cum Kimchii verbis convenit. Vide utrumque in Comment. ad nostrum Prophetæ locum. Hos præter Judæos, quorum versio superius exstat, ex Christianis sequi videtur Seb. Schmidius. Negari certè nequit commodam inde oriri interpretationem atque insuper probari exemplis fidorum fervorum, quibus Reges innitebantur 2. Reg. V, 18. At hæc nondum sufficiunt, Ea genuinam interpretationem nondum constituunt, quæ commodè & cum *αναλογία πλεως* dicuntur. Necessè præterea est, ut hic sit vocis Originalis valor, qualem in **תָּמַךְ** non reperio. Nam potius adhibetur de iis, qui lassæ manibus fulciuntur Exod. XVII, 12. Conf. quoque XLI, 10. *Ne timeas, quia tecum ego: ne respice, quia ego Deus tuus: corroboravi te, etiam adjuvi te, etiam תַּמְכֵּתִיךָ fortiter tenui te dextrâ justitiæ meæ.* Ubi *Lxx ἠσφαλισάμην σε.*

Servus hic insuper electus Dei dicitur.

XIV. Progredimur attentè visuri, quæ Deus in hoc servo suo insuper cognoscenda tradit, dum ait: *Electus meus, acquiescit anima mea* sive *(in quo) acquiescit anima mea.* Talia apud Hebræos frequenter deficiunt & ex nexu facillè suppleuntur. **בְּחֹרֶךָ** *ἐκλετὸς* ille dicitur, quem Deus præ aliis ad certum munus destinavit, quomodo Saul **וְיָ בְּחֹרֶךָ** II. Sam. XXI, 6. Moses Pf. CVI, 23. Ecclesia Es. XLIII, 20. XLV, 4. quam ad servitium & gloriam liberè selegit. Quando autem Deus servum suum electum suum appellat, ostendit amorem & propensionem suam, in qua illum libere ad sibi serviendum præ aliis elegit.

In quo acquiescit.

XV. Ut hunc fidum servum suum fortius commendat, superaddit *in quo acquiescit anima mea.* Saul quoque erat *electus Dei*, quem Deus ad regnum populi sui unxit, sed in illo non acquiescit anima

anima ejus. Deo non gratus erat. Is dicitur *רצון* acceptus, gratus, qui non tantum nihil agit aut loquitur quod proximo adversum videtur sed animo integro, fideli cuncta ad hujus commodum, honorem, posthabita omni molestia, impendit ut hic conspecta ejus integritate non possit non illi bene velle. Quomodo Mardochæus *רצון לרוח אחיו* acceptus multitudini fratrum suorum, nam bonum populo suo quarebat & loquebatur pacem pro omni semine ejus. Esth. X, 3. Ita de electo hoc servo Deus testatur, illum gratum habet anima mea: nam, uti sequentia docent, munus fideliter executus est, infideles ad cognitionem Dei perduxit, qui alienæ potestati subiecti erant, illâ exemit atque Domino suo adduxit: Hac ratione fidelis servus gloriam Domini ampliavit, regnum ejus auxit, sed hostis, non tamen sine adversitate, imminuit. Quare Deus gloriæ suæ studiosissimus atque amantissimus illorum, qui se fideles præstant, inquit *רצתה נפשי* illum acceptum habet anima mea, in illo acquiesco, qui nihil contra sed pro me & gloria mea omnia fideliter egit. Quando Vates legit *נפשי רצתה* acceptum habet anima mea, coincidit cum phrasi *רצה יהוה* *sehova beneplacitum habet* Pf. CXLII, 11.

XVI. Hæc præmissa ad subiectum dignoscendum facile ducunt. Circumspiciendum enim nobis est, cui ea, quæ Deus de hoc servo suo tam magnifice prædicat, *ἐν ἰμφοῶσι* convenient. Præclara profecto persona à Deo intelligitur, quam nobis tantopere commendat ab officio gravissimo, potentia divina, gratia peculiari & quod inde oritur, beneplacito Numinis. Viam tutissimam ingrediemur, primò *κατ' ἀρσιν* dein *κατὰ θεῶν*, falsum subiectum, quod nonnulli hic latere opinantur, detegendo, postea verum variis rationibus determinando.

XVII. Primò nominandi sunt illi, qui Ecclesiam his sub verbis intellectam judicant, uti Lxx. *Ἰακώβ ὁ παῖς μου ἀντιλήφομαι αὐτὸν: Ἰσραὴλ ὁ ἐκκλησίος μου, περὶ σεδέξαι αὐτὸν ἢ ψυχὴν μου.* Quomodo etiam quosdam sentientes Abarbanel ad h. l. memorat, qui exponunt *על צדוקי ישראל* de justis Israelitis. Fatendum utique est elogia, quæ hic Vates nomine Dei memorat, Ecclesiæ Judaicæ (scil. veræ) assignari posse. Est enim servus Dei sive Ecclesia Deum ut Dominum reveretur, mandata ab illo accipit, atque ad honorem ejus exequitur. Ecclesia, quæ ex electis constat, electa & à reliquo

Servus hic secundum quosdam Ecclesia habetur.

quo impio mundo segregata est. Illa quoque Deo ob fidem & obedientiam accepta. Inò non tantum assignari potest, sed eadem aut saltem simillima de illa dicuntur. Habes in eodem Vaticinio c. XLI, 8. *Tu Israel serve mi, Jacob, quem elegi* & v. 10. etiam מִמְּכֹתֶיךָ fortiter tenui te dextra Justitia mea, ubi servus dicitur & servus quem Deus fortiter tenet. Nomen verò electi passim tribuitur. Jcf. XLIII, 20. XLV, 4. Et quod attinet beneplacitum Dei in Ecclesia, illud exstat Pf. CXLIX, 4 CXLVII, 11.

*Minus tamen
rectè.*

XVIII. Hæc quidem bene dicuntur sed nondum sufficiunt. Prophetiæ in nexu sunt accipiendæ. Non unum alterumve, quod quadrat, evincit de hoc subjecto sermonem esse sed omnia apposita requiruntur. Quæ verò in subsequentiis de hoc servo dicuntur, ad Ecclesiam minus rectè accommodantur. Uti est *Is gentibus proferet: ad legem ejus in sula expectabunt* & præprimis v. 6. *dedit te in fœdus populi, in lucem gentium* &c. quæ satis indicant personam innui, quæ gentes hæctenus sine lege ad cognitionem voluntatis Divinæ adductura sit. Itaque Matthæus, qui hoc Esaiæ testimonium, uti infra prolixè dicendum, allegavit, à Lxx recedentibus à mente Spiritus S. recessit.

*Secundum
Saadiam
Cyrus intelli-
gitur.*

XIX. Secundò illustris Saadias, uti refert Abarbanel, de Cyro exponit. Cyrus fuit præclarus servus Dei potentia Divina instructus ut potentissimum Ecclesiæ hostem vinceret, populo autem Dei benefaceret. Vide cap. XLV. & 1. ap. Efram. Nequit tamen esse servus, quem Esaias c. XLII, 1. &c. nobis ad eò magnificè describit. Quædam Cyro convenire, quæ hic Vates de servo Dei electo prædicat, mirum neutiquam est, quandoquidem ille hujus typus exstitit atque pulchre præfiguravit in liberatione Ecclesiæ Judaicæ ex captivitate Babylonica. Verum si hic vaticinia exponendi modus genuinus esset, de Ezechia, Esra, Nehemia &c. tot aliis servis Dei verba Prophetæ accipi possent. Cyrus erat quidem servus Dei sed non electus ille, in quo Deus acquiescebat. Neque putandum est Cyrum in omnibus ita se gessisse, ut in illo Deus acquiesceret. Judæis redeundi potestatem dedit: Reddidit quoque vasa abducta: Alia in Gentem Judaicam insignia beneficia contulit: Quod tamen Deum Israelis unicè, purè coluerit, in cultu constans exstitit neque Deos Majorum suorum veneratus fuerit, de Cyro nollem affirmare. Et per consequens nollem dicere

Sed sine causâ.

dicere illum esse servum Dei electum, quem anima Dei gratum habet. Vel quomodo Deus in illo acquiesceret, à quo non unice, pure, constanter ut verus & unicus Deus, redemptor generis humani agnoscitur, colitur, amatur? Taceo alia, quæ sequuntur, Cyro haud convenire.

XX. Tertio appellandi sunt illi, qui de Esaia vel simpliciter vel ut *Secundum typo Christi explicant. Illi sententiæ addictus ab Abarbanele citatur* *hos Esaias.* quidam R. Abraham. Huic Illustris Grotius in annotat. ad h. l. *Bene cuncta intuenti apparebit Dei sermonem redire ad Esaiam de quo supra c. XXI, 27. sublimius autem hac impleta in Christi, cuius figuram, quantum potuit, gessit Esaias. Neuter opinio rejicitur.* *Etiam hac* *opinio rejicitur.* Vates solum existit, neque ipse **משמט** *ius* Gentibus exposuit, aut legem habuit, quam Insula expectabant. Multo minus dici potest Esaiam in fœdus populi aut lucem gentium datum esse, qualia de hoc servo dicuntur & *ἐν ἑμαρτάς* exponenda sunt. Novi quidem hæc aliquo modo ad Esaiam applicari posse sed ille verba non exhaurit. Præstat, præsertim ubi accedit explicatio Sp. Sancti, verba juxta innatam vim de uno aliquo subjecto accipere.

XXI. Hoc vero plenissimo Jure MESSIAS est, quem Vates indubitato hic indigitavit. Quod nunc clarius probabimus. *Intelligitur Messias.* Sequemur autem hanc Methodum. 1. allegando testimonia V. T. quæ alibi eadem de Messia prædicant. 2. dein expositiones Veterum & hodiernorum Judæorum convenientes. 3. Auctoritatem Sp. S. in N. Testamento, & 4. ad oculos monstrando omnia prædicata hujus servi perfectissime Messie Jesu Nazareno convenire: Hoc si demonstravero, nihil ad probationem restare video.

XXII. 1. Testimonia, quæ eadem de Messia prædicant, quæ hoc loco, plura tum apud Esaiam, tum apud alios scriptores sacros *Messias alibi in V. T. etiam servus dicitur,*stant. 1. vocatur *servus* & quidem *Dei.* Ille c. XLIII, 10. *Vos testes estis* **ועבדתי** & *servus meus quem elegi.* Jonathan *servus meus* **משמתי** *Messias* c. L, 10. *Quis ex vobis timens Dominum, audiens vocem servi sui* LI, 13. *Ecce feliciter aget servus meus, exaltabitur, extolletur & altus erit valde.* Ubi Tanchuma ex cit. Jalkut Schim. p. 53. 3. f. **זה מלך המשיח ירום ונשא ונכה מאד ירום** *Hic est Rex Messias, qui exaltabitur, extolletur & altus erit valde: scil. exaltabitur præ Abrahamo & extolletur præ Mose & sublimior erit*

84
33
32
31
30
29
28
27
26
25
24
23
22
21
20
19
18
17
16
15
14
13
12
11
10
9
8
7
6
5
4
3
2
1

Angelis. Sic c. LIII, II. In cognitione sui justificabit justus servus meus multos. Præclare etiam Ezechiel qui simul nominis rationem exhibet. xxxiv, 23. Et suscitabo super eas pastorem unum, qui pascas eas, servum meum David, ipse pascet eas & ipse erit in pastorem. Ego autem Dominus ero eis in Deum & servus meus David princeps in medio earum. conf. XXXVII, 24. 25. Zach. III, 8. Ef. XLIX, 6. &c. Huc quoque facit Pf. XL, 7. אָוִיִּים כְּרִירָתִי לִי
 aures perforasti mihi, in servum tuum publicè declarasti. Ita enim in gente Judaica servi voluntarii notabantur Exod. xxi, 6. Hinc commatibus 8. 9. 10. 11. se servitium Domini suscepturum atque fideliter impleturum promittit.

Atque illi as-
 sistentia pro-
 mittitur.

XXIII. 2. Quemadmodum Deus servo promittit, fortiter eum tenebo, ita idem de auxilio præstito gloriatur. Pf. XL, 13. Quod ad me, in integritate mea תַּמְכֵּנִי fortiter tenuisti me & constituisti cor ante te in eternum q. d. Tu Omnipotens Domine auxilio mihi in integritate cordis tibi adhærenti, gloriam tuam unicè quærenti, fortiter adjuvisti, ut hostes meos, mortem ipsam, feliciter superaverim: Tu nunc illis devictis me in conspectum tuum, locum gloriosum, æternum collocasti. Nam, ut ex antecedentibus patet, contra Messiam malum machinabantur non tantum hostes aperti sed & ille, qui ipsi שלום pacem, ut amicus & salutis ejus studiosus, apprecabatur, qui ipsi dicebat חַיֵּיךָ, unde illum אִישׁ שְׁלוֹמִי nominat, quique erat אִיִּסְיוֹס sive panem ab illo ut Domino accipiebat. Hic הגִּדְוִיל עֵקֶב grandiviti calcem adversum eum, non leviter petiit sed vehementer, ita quidem ut decubuerit. Hinc v. 11. à Deo erectus dicitur.

Præterea ele-
 ctus.

XXIV 3. Insuper electum suum appellat, quem servitio suo præ aliis destinavit. Alibi idem de Messia. Jcf. XLIII, 10. Servus meus אשר בחרתי quem elegeri Cant. V, 15. בָּחַר electus, ut Cedri. Uti Cedrus viliores arbores pretio superat, ita Messias servus Dei præ omni alia creatura æstimatus est. Est Angelus מַלְאָךְ אֶחָד מֵאַלְפֵי Interpres, benignus intercessor unus ex mille, non gregarius sed eximius, præstans, cui alii non comparandi Job. xxxi 11, 23.

In quo Deus
 acquiescit.

XXV. 4. Deinde quando de servo hoc Deus testatur acquiescit anima mea merito de Messia accipitur. Hic enim fido servitio suo gloriam Dei mire illustravit, quippe effecit ut non tantum Judæi sed & Gentes ad illum accederent, illum agnoscerent, dilige-

illigerent. Annon Messias gratus & acceptus Deo optimo jure dicitur? Sane de nullo homine in se considerato unquam Deus id dixit aut dicere valet. Verè tamen de Messia. Convenit quod de eodem legimus Ps. XL, 7. *Sacrificio & ferto non oblectabaris, aures perforasti mihi, servitio meo delectatus es, & c. XL, 11. In hoc cognovi, quod* **בִּי הַפְּצָרָה** *delectaris me.*

XXVI. 5. Ultimò similitudinem in præstantia cognitionis hujus servi, quæ nobis commendatur, cernere licet. *Ecce, inquit Deus, servus meus, quem fortiter tenebo & c. quomodo etiam aliis in locis de Messia Es. LIII, 13. Ecce servus meus feliciter ager & c. Brevitatis studio omittam, quæ in sequentibus de hoc servo dicuntur, conferre cum Messia descriptione in vaticiniis reperiunda.* *Præmittitur ut alibi Ecce,*

XXVII. ב. Quæ Spiritus Sanctus totidem fermè verbis alibi de Messia prædicat, hæc veteres & nonnulli recentiores Judæi in præfenti loco apertè de Messia exponunt. Nam *supra Biblia Veteres & recentiores Iudæi.* De Messia ex-
posuerunt & veteres & recentiores Iudæi.

הַ עֲבָדִי הַ מְשִׁיחַ אֶרְבֶּנִּי בְּחַרִי דֹאֲתָרְעִי בֵּיה מִיָּמֵי *Ecce servus meus ME SSIAS, admovebo eum, electus meus, in quo acquiescit verbum meum.* מִמֶּר *Verbum hic idem est ac נַפְשָׁא anima neque enim, quod alibi in Paraphrasi Chaldaica sæpius fieri observatur, Messiam, à quo hic distinguitur, notat. R. Moses Alscheich in Comm. dict. מְרֹאֲרֵת הַצּוֹכְאוֹת f. XXXV, 4. inf. m. הֵן עֲבָדִי אֶתְמַךְ בּוֹ הוּא מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ שְׂמֵרֹב צְדָקוֹ הוּא מְרַכְבֵּה אֱלֹהֵי וְהוּא אֶתְמוֹךְ בּוֹ בִּי בְּחַרְתִּיו מְלֹאכֵי מְרַכְבֵּתִי *Ecce servus meus, cui innitar. intelligitur REX MESSIAS, qui ob multitudine justitie sue est currus meus & ideo dicitur innitar ei, nam illum præ aliis Angelis ministerii ad currum meum selegi.* Similiter Abarbanel, qui, postquam recensuerat varias contribulium expositiones, suam ita subnectit & deducit, ut priores stolidas non sine indignatione declaret, נִרְאָה שְׂכָר אֱלֹהֵי הַחֲכָמִים הוֹכֵחַ בְּסִנּוּרִים וְלֵאמֹר רָאוּ שֶׁהַחֲכֹנִים הָאֵלֶּה כֹּלֵם אִי אִפְשָׁר לְפָרְסָם כִּפֵּי הַסִּבְרָה הַיִּשְׂרָאֵלִית כִּי אֵם עַל מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל מְבִירַת דָּוִד וְעֵינֵינוּ שְׂלֵפֵי שׂוֹכֵר לְמַעַן שְׂמִמּוֹרָה וְקִרְא בְּשֵׁמוֹ וַיִּבֵּא כֹּה לְבָאֵר עֵתָה מִי הוּא זֶה אֲשֶׁר יִבֵּא מְמֹרָה וְקִרְא בְּשֵׁם ה' וְסָה תִאֲרִי וְעֵינֵינוּ וְזָכַר מִמֶּנּוּ תִאֲרֵר רֵאשׁוֹן וְהוּא שֵׁהִיָּה בְּחַר*

34
33
32
31
30
29
28
27
26
25
24
23
22
21
20
19
18
17
16
15
14
13
12
11
10
9
8
7
6
5
4
3
2
1

בְּחִיר ה' זְמוּנָה לִפְנֵי וְשִׁחִיָּה יוֹשֵׁב עַר כִּסֵּא דוֹד עֲבָדָה וְכֹאֵלָּה
 אָמַר הֵן עֲבָדֵי דוֹד שְׂחָוָה הִנְקֵרָא כֵן גַּם עֵתָה אֲתַמְוֹךְ בּוֹ כִּי בְּאוֹש
 מִזְרַעוֹ אֲבָחֵר לְכַנּוֹד וְזוֹהוּ הַמְשִׁיחַ וְזוֹהוּ יְהוּדָה אוֹתוֹ דוֹד בְּחִירוֹ
 שְׂרָצָתָה נִפְשֵׁי בּוֹ כִּשְׂחָמְלִכְתּוֹ עַר יִשְׂרָאֵל *Puto omnes illos
 sapientes densissimis mentis tenebris laborasse, qui non viderunt o-
 mnia ea, quæ Vates scripsit, rectè aliter explicari non posse, quàm
 de Rege Israelis ex familia Davidis oriundo Nam superius c. XLI,
 25. memorabat, quod quis ab ortu invocaturus sit nomen suum atque
 venturus, jam vero exponit quis ille sit, quem ab ortu venturum &
 nomen Dei invocaturum dixerat, quæ sint ejus proprietates. Ha-
 rum primam nominat, quando dicit, illum esse electum Domini ei-
 que charum servum Dei, qui sessurus sit in solio Davidis: quasi
 dixisset: Ecce servus meus David qui etiam ita appellatur: Nunc
 quoq; illi inimitar, nam virum ex semine ejus Principem constituam,
 qui MESSIAS est. Hic erit ille David, electus meus, quo anima
 delectatur, quando ipsum Israelis Regem constituero. Vide insu-
 per Kimchium & Naphtali dict. Hirschel Alt schuler in suis ad Jesaiam
 glossis, & Midrasch Tillim, cujus verba nobis dedit Raym. Mart.
 Pug. Fid. P. II. p. m. 527.*

*Ipsè Spiritus S.
 in N. Test. de
 Christo intel-
 ligit.*

XXVIII. 1. Ordo præscriptus vult, ut ostendamus Spiritum
 Sanctum hæc Dei verba de Jesu Christo, vero Messia, in N. Testa-
 mento explicasse. Plura exstant hunc in finem testimonia apud
 Matthæum præ reliquis Evangelistis hoc agentem, ut ostenderet
 Jesum esse Messiam in Vaticiniis promissum, quæ vel apertè vel
 tacitè saltem allegat.

Matt. XII, 17.

XXIX. Aperte c. XII. 17. ὅπως πληρωθῆ τὸ ρηθὲν διὰ Ησαΐου
 τῆ προφήτου λέγουσι &. Ἴδὲ ὁ παῖς μου ὃν ἠγάπησα, ὁ ἀγαπητὸς μου, εἰς
 ὃν εὐδόκησεν ἡ ψυχὴ μου. Δίξω τὸ πνεῦμά μου ἐπ' αὐτὸν καὶ κτίσω τοῖς
 ἔθνεσιν ἀγαθὰ &c. ut impleteretur quod dictum erat per Esaiam
 Prophetam, qui dixerat. Ecce puer meus, quem elegi: Dilectus
 meus, in quo complacet anime meæ, ponam Spiritum meum super
 ipsum & iudicium gentibus annuntiabit &c. Occasio allegati &
 applicati vaticinii est summum illud Phariseorum & Herodianor-
 um in Salvatore nostrum odium, quod ipsi mortem minitaba-
 tur. Quare Christus, quia tempus ejus nondum advenerat in
 locum tutiorem fecesit atque legem suam non solum Judæis sed
 & gentibus ex Idumæa, trans Jordanem & quæ circa Tyrum habi-
 tabant

*Hujus loci ne-
 xus & scopus
 ostenditur.*

tabant & Sidonem, propofuit, miracula patravit, quorum tamen divulgationem addita interminatione prohibuit. Ut autem cognoscamus hæc non fortuito evenire, hæc de Christo prædicta esse, Evangelista testem vocat Prophetam Efaïam. Hic enim in c. XLII. prædicit Messiam jus gentibus prolaturum, non altè clamaturum, uti illi solent, qui famam captant. Præterquam quod hac ratione offendit in Jesu *επιτήρεια* Messiaë conspicua esse, simul docuit illi non obesse quod à Pharisaïs & Herodianis odio habeatur. Odium hoc sine causa ortum: Ortum inde, quod ut servus Dei voluntatem supremi Domini præstet: His injustis Jesum exosum esse, sed dilectissimum Deo. Neque veram offendiculi in eo causam positam esse, quod latere maluerit, quam strepitu & tumultu omnia complere. Etenim Character Messiaë hic est *non altè clamabit &c.* Atque hoc præprimis necessarium, quoniam Messiam, pompa externa, brachio seculari potentem ex traditionibus malè edocta Gens judicabat. Conf. inf. Marc. III, 6-13.

XXX. Evangelista, quando hæc Prophetæ verba convertit, neque Lxx viralem Interpretationem retinet, neque textum Hebræum ad verbum exhibet. Non prius: Verba interpretum, uti hodie exstant, hæc sunt: *Ἰακώβ ὁ παῖς μου, ἀντιλήθη μοι αὐτὸ. Ἰσραὴλ ὁ ἐκλεκτός μου περιεδέξατο αὐτὸν ἢ ψυχὴ μου.* In sequentibus quoque differentia est sed quia ista *κατὰ πῶδα* hac vice non exponimus, illam annotare superfedemus. Minimè autem insuetum scriptoribus N. Testamenti est, aliam à Lxx Virali Interpretationem in allegatione V. Test. cudere. Tum præprimis quando senes à scopo Spiritus Sancti recedunt, justissima ex causa aliam eligunt. Recedunt vero hoc in loco, quando personam, de qua Vates loquitur, Israelem faciunt, non satis accuratè dignoscentes ab Es. XLI, 8. Nisi malis incuriæ libratorum aut alii, quam ipsis Interpretibus, immutationem assignare, cujus in hac versione pluri- ma exempla dantur. Quo pertinet observatio Eruditissimi Drusii, Nomina *Jacob & Israel* olim absuisse à cæteris editionibus & in Lxx notata esse obelisco. Sed obeliscorum usus potius est ad notandum ea, quæ Interpretes de suo veritati Originali addiderunt quam corruptionem indicandum. Non posterius: quia Matthæus pro Hebræorum *תתן* fortiter tenebo, habet *ἠπίνοσα* elegi. Pro *בחר* electus meus habet *ἀγαπητός μου* dilectus meus. Solent enim

Citatur aliter quam in Lxx Virali Interpretatione exstat, neque textum Hebræum verbotenus exhibet.

84
33
32
31
30
29
28
27
26
25
24
23
22
21
20
19
18
17
16
15
14
13
12
11
10
9
8
7
6
5
4
3
2
1

enim Scriptores N. Testamenti, qui non minus *θεοπνευστοι* sunt, ac Prophetæ, non tam verba quam verborum sensum nobis dare atque ita expositionem addere. Exempla passim existant. Præprimis in allegationibus hoc agunt, ut scopum exhibeant. Quem hac immutatione Matthæus minimè omisit. Est quidem differentia inter *fortiter tenere* & *eligere*. Nihilominus is, qui suscipitur, manuprehenditur, electus quoque dici potest; quos enim quis sibi eligit, illos quoque defendit, tuetur. Unde forsitan est, quod Græcis *αιρηται* dicuntur, qui alicujus partes tenent. Diod. Sicul. *πολλοὺς ἄλλοις αιρηταῖς τῶν αὐτῶ δουρασίαις, complures imperii fautores habuit.* Nisi forsitan olim legebatur *ἠρησα* *firmiter tenui*, quomodo nulla prorsus variatio. Ipsi senes *ἐπειδα* pro Hebr. *רצה* ponunt, uti Prov. IV, 4. V. 6. XI, 6. XXIX, 23. XXXI, 19. Hæc & similia ii feliciter tentant, qui Codices Manuscriptos inspiciendi copiam habent. Quod attinet *ἀγαπητός dilectus* pro *רצה electus* omnicaeret difficultate; Electus enim dilectus. Ita qui hic *ἀγαπητός dilectus* Dei dicitur, Luc. XXI, 35. *ὁ τῷ θεῷ ἐκλεκτός electus Dei.* Verba postrema *ἐἰς ὃ ἐυδοκῶσαν ἢ ψυχὴν μου* textui Originali respondent. Quomodo, Drusio notante, Severus quoque legit. Insolita alioquin est constructio *ἐυδοκῶν ἐἰς τινα*, quæ nequidem apud Lxx prostat sed nonnisi h. l. & in eadem Materia II. Petr. I, 17. Explicanda probabiliter ex Lingua Hebraica, quæ *רצה* respondens Græcorum *ἐυδοκῶν* construit cum *וְיָ בְרַצָּה* nota subinde accusativi Mich. VI, 7. *וְיָ בְרַצָּה אֵילֵי* Pl. CXLIX, 4. *וְיָ בְרַצָּה* conf. I. Chron. XXIX, 3.

Insuper Matt.
III, 17. &
XVII, 5.

XXXI. Sunt dein duo alia in hoc Evangelio loca, in quibus partem vaticinii nostri de Christo exposuit ipse Pater cœlestis. Hoc facie nostræ Prophetiæ peculiare est neque ideo minimum dubium in animis relinquere valet, verba illa non plenè & unicè de filio Dei exponenda esse, nisi quis Divinam expositionem in dubium vocare velit. Jam olim Zvinglius in complanat. *Isaia* p. CLXII. *Hoc responsum superne bis ingessit mundo Patris Majestas. Semel quum baptizatus esset: iterum quum clarificatus.* scil. Matth. III, 17. XVII, 5. Verba in loco priori hæc sunt: *Ὁὗτός ἐστι ὁ υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ ἐυδοκῶσα.* *Hic est filius meus, dilectus ille, in quo acquiesco.* Capellus quidem putat esse allusionem ad id, quod habetur Es. LXII, 4. Verùm quoniam, uti ipse Vir Doctus fatetur, Deus ibi alloquitur Ecclesiam, minus necessarium, ut verba Patris

tris

tris eò respicere dicamus. Sequimur igitur communem sententiam, quæ refert ad Ef. XLII, 1. ubi & de Messia sermo est & similiter à Patre vocatur *electus meus* quod, uti dixi, idem ac *ἀγαπητός dilectus meus* in *ᾧ ἐδόκησα*. Hæc constructio in sacris priori illa frequentior est uti Marc. I, 3. Luc. III, 22. I. Cor. X, 5. Col. I, 19. Hebr. X, 32. Nec minus apud Lxx, 1. Paralip. xxix, 3. Jer. xiv, 10. Hagg. I, 8. Jer. II, 19. 2. Reg. xxii, 20. Ef. LXII, 4. Malach. II, 17. In posteriori eadem. Conf. 2. Petr. I, 17.

XXXII. 7. Restat ut ostendamus omnia prædicata Vaticini-^{vaticinium} nii nostri Christo convenire. Convenit vocabulum *servus*. Nam *plene Christo* hoc nomen aut æquivalens de illo dicitur. Huc pertinent omnia ^{convenit.} loca, quæ supra ex Vaticiniis allegavimus & quæ Messiam *servum* ^{Nam servus} nuncupant. His adde Philipp. I, 7. ubi Christus *μορφήν θεοῦ ἵσαρχῶν* ^{ob notiam} λαβὼν dicitur, nam quemadmodum in *μορφή θεοῦ ἵσαρχῶν* nihil aliud vult quam Christum verum Deum esse neque illum, si se Deum appellat, gloriam Divinam rapere; ita *μορφή θεοῦ* forma *servi* illum verè servum constituit, qui in mundū venit non *διακονηθῆναι ἀλλὰ διακονῆσαι* ut alii ipsi ministrarent, sed ut aliis ministraret. Matth. xx, 28. Hebr. VIII, 2. *λεωτορῶς minister sanctorum*. Nomina Servitii Christi quoque sunt *ἄγγελος* Apostolus, legatus, qui ab aliò mī-
 zitur Hebr. III, 2. *considerate Apostolum & Pontificem confessionis nostræ Jesum Christum, qui fidelis erat ei, à quo constituebatur* conf. Act. xxvii, 23. Joh. VI, 38. V, 30. Pastor Joh. x, 11. Ezech. xxxi v, 23. Prophetæ, Pontifex &c. Tales enim laborem aliū gratiā suscipiunt.

XXXIII. 2. Christus Patrem Dominum suum agnoscit, uti, *Quia Pa-*
tr. xvi, 2. Dixi ad Jehovam: Dominus es tu, qui mihi præcipiendū rem Domi-
ni habes, ut λύτρωσιν pro iis, quos redimendos dedisti & pro qui-
bus spondi persolvam. conf. Jes. XLIX, 4. Verum iudicium me-
um apud Jehovam & ἔργα ἡμεῶν pro pretium apud Deum meum,
quale Dominus servo suo mercenario pro labore lato reddit Lev.
xix, 13. Ergo servus Patris sui est.

XXXIV. 3. Notæ veri servi in Salvatore nostro conspicuæ ^{Notæ veræ} sunt, quales quod servus Domino minor atque in statu servitutis ^{servi in Christi} illi subjectus sit; quod servitutis signum in corpore gestare; quod ^{isto conspicua.} Dominum honorare; quod opus servile à Domino inunctum sollicitè, integrè, promtè facere debeat. Prima est, inferioritas & subjectio

84
33
32
31
30
29
28
27
26
25
4
46
40

sci a inferioritas & sub-
jectio erga
Dominum.

jectio servi erga Dominum: nam *servus non est* $\mu\epsilon\iota\zeta\alpha\tau\ \tau\omega\ \kappa\upsilon\rho\iota\omega\ \alpha\upsilon\tau\omega\ \tau\omega\ \mu\alpha\gamma\iota\sigma\tau\epsilon\rho\omega\ \tau\omega\ \kappa\upsilon\rho\iota\omega\ \alpha\upsilon\tau\omega$ *major Domino suo neque Apostolus major eo, qui ipsum misit.* Joh. xii, 16. conf. Matth. x, 24. Servus proprio Domino subiectus ex lege vivit. Tit. II, 9. Sic Christus Patre minorem se dicit Joh. xiv, 28. *abeo ad Patrem* $\delta\tau\ \delta\ \pi\alpha\tau\epsilon\rho\ \mu\epsilon\ \mu\alpha\iota\zeta\omega\ \mu\epsilon\ \epsilon\sigma\tau\ \iota\sigma\tau\ \kappa\alpha\tau\ \alpha\upsilon\tau\omega\ \epsilon\sigma\tau\ \mu\alpha\gamma\iota\sigma\tau\epsilon\rho\ \alpha\upsilon\tau\omega$ *quoniam Pater meus me major est* & c. x, 29. *Pater meus, qui mihi dedit* $\mu\epsilon\iota\zeta\omega\ \pi\alpha\tau\epsilon\rho\ \epsilon\sigma\tau\ \mu\alpha\gamma\iota\sigma\tau\epsilon\rho\ \alpha\upsilon\tau\omega$ *major omnibus est.* Patrem Dominum suum adeoque se illi subiectum nominat Philipp. II, 7. 8 *seipsum exinanivit formam servi assumens in similitudine humana factus & habitu inventus, tanquam homo, humiliavit seipsum* $\upsilon\pi\eta\kappa\omicron\omicron\upsilon\varsigma$ *obediens, aures sui Domini humiliter subiciens, factus.*

et signa ser-
vitudinis.

XXXV. Altera est signum servitutis in corpore. Olim in Oriente servi notabantur, in signum illos non proprio gaudere iure sed ad alios pertinere, corpus Domini esse. Hebraeis familiaris erat terebratio aurium, quæ indicabat talem servum se sistere, $\upsilon\pi\eta\kappa\omicron\omicron\upsilon\varsigma$ $\kappa\omicron\omicron\upsilon\upsilon$, qui auribus suis iussu Domini excepturus eaque præstiturus sit. Dein immersio in aquam, ut baptizatus לשם עבדות *in nomen servitutis* aut לשם עבד *in nomen servi* ut servus effet, postea talis quoque sit. Maimon. tr. אוסורי ביאה c. xi, II. $\text{כשם שמלון ומטבולין ארת הנרים כך מלון ומטבולין ארת העבדים הנלקחים מן הגוים לשם עבדות הלוקח עבד מן הגוי וקדם העבד וטבל לשם בן חורין קנה עצמו והוא שיאמר בעת טבילה הריני טובל בשמך לשם נרות ואם טבל בפני רבו אינו צריך לפרש אלא כיון שטבל נשתחרר לפיכך צריך רבו לתקפו כמים עד שיעלה והוא תחת שעבודו ומודיעו בפני הריונים שלשם עבדות מטבולו ואין העבד טובל אלא בפני שלשה quemadmodum circumcidunt & immergunt proselytos, ita quoque circumcidunt & immergunt servos è Gentibus assumptos in nomen servitii ut servi sint. Si quis accepit servum è Gentibus atque ille Dominum suum prævertarit baptizatusq; fuerit in nomen liberi, seipsum liberavit scil. à servitio. Hoc autem tum valet, quando servus horà baptismi dixit: Ecce ego immergor coram vobis in nomen liberi. Si verò immersio facta in præsentia Domini sui, non necesse est ut hoc disertè dicat. Jam liber cognoscitur, quando immersus fuit. Itaque necessarium est, ut Dominus servum manus prehendat donec (ex aqua) ascenderit, quomodo subiectus illi erit.$

Noti-

Notificat insuper coram Judicibus illum in servum baptizandum esse: Servus autem immergi non solet, nisi tres adsint. Ad primum signum evidentissimè respicit Christus Ps. XL, 7. *aures perforasti mihi*, quod Paulus secutus Lxx per *corpus aptare* vertit, Hebr. X, 5. loco signi, quod terebratio aurium, rem signatam memorat, nam illa inter alia signabat corpus ita notatum ad certum Dominum pertinere, servum esse. Christus in similitudine hominis factus servus Patris erat. *Tu mihi corpus aptasti*, quod servitio tuo sacrum & typicis oblationibus, quæ tibi placere non valebant, succedere atque in cruce offerri debet. Secundum in Christo non minus clarum. Tanquam servus baptizandus erat, ita enim ad Johannem baptismum primitus denegantem ait: *πράτον ἐστὶν ἡμῖν πληρώσασθαι πάσαν δικαιοσύνην* conveniens tanquam debitum, (conf. Eph. V, 3.) *nobis est omnem justitiam implere* Matth. III, 15. Nam dum signum fœderis in corpus suum recipit, Domino suo promittit se postulata ejus fideliter impleturum, se corpus hoc ad servitium & gloriam Domini sui consecraturum nec repugnare, si idem baptismo sanguinis immergendū traditur. Baptismo intererat Pater atq; ejus servitiū præsentibus testibus ex cœlo & terra sibi gratissimum testatur, adhibens partē vaticinii nostri, in quo ceu servus Patris sistitur.

XXXVI. Succedit tertia nota sive honor Domino debitus. Nam *filius honorat Patrem & servus Dominum suum* Mal. I, 6. *qui- & Reveren-*
cunque sub jugo sunt servi, suos Dominos omni honore dignos du-
cunt 1. Tim. VI, 1. Christus Patrem ut Dominum suum honorat *minum.*
 dominium agnoscendo Ps. XVI, 2. obedientiam & promittendo
 & præstando, preces ad illum fundendo, ut optimâ conscientiam ad
 Judæos dixerit *honoro Patrem meum* Joh. VIII, 49.

XXXVII. Tandem servus opus servile à Domino in junctum
 solitè, integrè, promptè facit. Hæc enim officia servorum sunt, *Impletio*
 quæ Paulus nominavit Eph. VI, 5-8. obedire *μετὰ φόβου καὶ τρο-* *operis servitio*
φου ἐν κυρίῳ ὡς κερδίαις cum timore & tremore, in simplicitate cor- *injuncti.*
dis, non κατ' ὀφθαλμοδουλείαν ad oculis serviendum, cum promittendi-
 ne anima. Talis quoque obedientia Christi, quæ exactè voluntati
 Domini respondet, non descendit à cœlo *ut meam facerem voluntatē*
sed voluntatē ejus, qui me misit Joh. VI, 38. quare ab hac neq; ad dex-
 tram neq; ad sinistram recessit. *Tum dixi*, quando Dominus aures ejus
 perforavit, *Ecce venio, facere voluntatem tuam, Deus mi, ἵνα ἐν δε-*
λεκτηρίῳ & lex tua est in visceribus meis, quam perspectam habeo atq;
 ut Regulam vitæ constanter sequor, C Nunc

34
33
32
31
30
29
28
27
26
25
42
4
46
40

Origo & natura servitutis Christi.

XXXVIII. Nunc propius ostendendum erit, quomodo Christus à Patre servus constitutus sit & quomodo ille servitutem lubens subiv'erit: scil. homines lapsi mancipia peccati & Satana facti sunt, ex qua miserrima servitute nulla emergendi spes ipsis reliqua erat, nam æquissimum Benignissimi Numinis dominium peccando contemserunt atque spontè jugo crudelissimi Tyranni colla sua subdiderunt. Hac ratione ob violatum dominium Sanctissimus Deus non poterat non rebellibus servis succensere, in illos justè animadvertere atque eos ad perpetuos carceres condemnare. Verùm idem intima commiseratione erga infelicissimos refractarios ducebatur neque quidquam magis exoptabat, quàm salva Justitia & sanctitate sua eosdem potestate Diaboli eripere atque ad servitium suum pertrahere. Nullum tamen remedium penes hominem suppetebat. Consilium itaque erat inter Patrem, Filium & Spiritum Sanctum, de quibusdam ex lapsis ad pristinum statum reducendis. Pater quosdam dilexit atque Christo in peculium ea conditione dedit, ut loco illorum sibi serviret, commissum ab iis inobedientiæ scelus obedientia sua expiaret, captivos à Satana reduceret. Hoc est opus, quod Pater Filio dedit, ut faceret Joh: xvii, 4. voluntas, quam impleret Joh. vi, 39. 40. Filius ad demonstrationem gloriæ Divinæ se servum Patri stitit atque cuncta, quæ ab illis agenda & perferenda erant, agere & ferre eorum loco promisit Jcf. LIII, 11. At Spiritus Sanctus statuit fidem & sanctitatem efficere in iis, quorum gratia & loco filius se servum stitit. Hoc est celebratissimum illud *עַרְוַת שְׁלוֹמִים* consilium pacis inter Jehovah exercituum & virum, cujus nomen *גֶּרְמֵן* germen Zach. VI, 12. quique c. III, 8. notanter *servus גֶּרְמֵן* germen: Ecce ego adducturus sum servum meum, germen ab æterna spon- sione servitii sui.

Christus in tempore servus factus.

XXXIX. Quemadmodum autem ab æterno sponspondit Patri servilem operam ad fideles diabolo mancipatos in statum libertatis vindicandos, ita eam in tempore fideliter præstitit. Præ- ludia quædam cernebantur sub V. Testamento, quo subinde ex voluntate Patris apparebat illis, pro quibus servus constitutus est. Ita jam olim à Patriarchis *מַלְאָךְ יְהוָה* Angelus Jehova frequentis- simè visus est Gen. xvi, 7. conf. v, 13. xxii, 11. Præprimis sub lege, quando ejus operâ ex Egypto educebantur, Exod. III, 2. 6. Act.

Præludia servitutis in V. Testamento.

Act. VII, 20. & per desertum deducebantur Exod. XXII, 20. *Eccē* inquit Pater, *ego mitto legatum ante faciem tuam, qui te in via custodiat atque inducat in locum, quem paravi.* Adde subsequenti tempore Jud. VI, 11, 12. XI, 1, 3. &c. Harum missionum fundamentum maximè quærendum in æterna illa servitudinis certè futuræ promissione, cujus vi Pater potestatem habebat filium ad Ecclesiam mittendi. Et quia Christus tanquam servus fidelibus tum temporis jam cognitus erat, commodè Pater illos alloquitur *Eccē servus meus.*

XL. At sub N. Testamento demum plenè servus factus est. Tum aures ejus perforabantur h. e. signum servitii gestabat, quando corpus aptabatur Ps. XL, 7. Hebr. x, 5. & tum μορφήν δούλου assumpsit, quando in similitudine hominum factus & habitu ut homo inventus est. Philipp. II, 7. 8. & Jes. XLIX, 5. Messias dicit se servum formatum מַשְׁכָּוֶה ab uero. Atque hoc necessarium: nam quia servit Deo loco hominum, oportet hominem esse. Homo rebellavit: Homo igitur scelus illud obedientiæ expiari debet. Pars servitii præcipua, quæ à Deo poscebatur, erat mors, ut cum illis, qui peccato servi diaboli facti sunt, in amicitiam redire posset, quare Paulus de Christo ceu servo loquens addit, i. e. *obediens factus usque ad mortem, mortem autem crucis,* quæ apud Romanos supplicium servorum habebatur. conf. Hebr. x, 5. Ef. LIII, 10, 11. Necessarium idcirco, ut servus Dei fieret homo.

Sed notabilior illa in Nova.

XLI. Quia autem Christus sub Novo Testamento demum formam servi assumpsit, fideles prioris ævi servituti obnoxii erant, nos vero in libertatem manumissi. Illi enim vivebant sub lege, Ceremonias, quæ jugum δουλεύσαντων constituunt, observabant atque ita constricti vivebant ζυγῶν δουλείας iugo servitutis Gal. V, 1. sub elementis mundi erant δουλωμένοι & licet quoad promissionem & hæreditatem filii fuerint, tum tamen à servis nihil differebant Gal. IV, 1, 3. habebant πνεύμα δουλείας spiritum servitutis Rom. VIII, 15. Placuit enim sapientissimo Deo tamdiu Israelitas ut servos tractare, quamdiu justus ille servus nondum serviverat & Legi satisfecerat. Hoc autem manifestato manifestabatur quoque regnum cælorum Matth. III, 2. liberior status Ecclesiæ: Annis autem servitii expletis regnum cælorum ἐν δουλείαις extendebatur. Sic Patet cælestis clarè testabatur sibi planè fideli servi sui labore satisfactum

Hinc petendū est discrimen Ecclesiæ veteris servilis & nova libera.

etum esse neque quidquam à nobis poscere. Nos sumus per Christum in libertatem missi Gal. V, 1. atque ejus indubitatum testimonium *Spiritus filiationis* Rom. VIII, 15. Gal. IV, 5. 6. 7. accepimus. Qui nunc Christo justo servo à Patre declarato jugum legis fidelibus imponit, Deum tentare dicitur Act. xv, 10.

*Servi nomen Christo com-
petit, quia ex
voluntate Pa-
tris fidelibus
inservit.*

XLII. Christus servi nomen non tantum meretur, quia loco fidelium servus Dei factus est & ita servitio suo, lege impleta, Deum nobis reconciliavit sed etiam quoniam variè inservit, ut liberati ex potestate Sathanae ad regnum suum perduceremur. Præclare *Jes. c. XLIX, 6. Leve (nimis est, conf. Mich. V, 2.) ut sis mihi (tantum) עֶבֶר servus ad erigendum tribus Jacob & ad reducendum retentos Israelis: Insuper dabo te in lucem gentium, ut sis salus mea ad extremitatem terræ.* Servile Messia munus erat lapsos Judæos erigere, dispersos, retentos tamen gratiâ Dei, recolligere. Hoc nondum sufficiebat. Dignior longè & potentior persona est, qua Gentes principe tenebrarum occæcatæ illuminandæ sunt, qua salus parta ad longè distitos ferenda erat, ut hi deterrima servitute liberarentur. Non minus clarè in iis, quæ Vaticanium nostrum mox sequuntur, *judicium Gentibus proferet*, nam priùs verba sua Jacobo non nisi annuntiavit, statuta *יְהוָה וְיִשְׂרָאֵל* & judicia sua Israel: ita autem nulli genti fecit & ideo *יְהוָה וְיִשְׂרָאֵל* judicia non norunt *Pl. CXLVII, 19. 20. dein v. 6. 7. Ego Jehova vocavi te in justitia & apprehendam manum tuam & retinebo & dabo te in fœdus populi, in lucem Gentium, ut aperiantur oculi cæci: ut educantur ex claustris vincti, ex carcere, qui in tenebris sedent.*

*Ita servus est
in munere
Prophético.*

XLIII. Christus Patris simul & noster servus est in munere Prophético: Nam Patris voluntatem de reconciliatione peccatoris nobis annuntiavit. Nos per peccatum *ἐπιγνωσιν τῆς ἀληθείας* agnitionem veritatis amisimus, neque ab hinc cogitare, loqui valeamus, quæ gloriam Dei illustrent aut nostram communionem cum illo promovent. Mens nostra tenebræ Eph. V, 8 Summè itaque necessariū ut liberaretur ab erroribus, informaretur illa cognitione, quæ Deo gloriosa & nobis salutaris est. Has partes Pater Filio ceu servo commisit, ut quæ de salute nostra audivit, annuntiaret Joh. III, 32. 34. nam Pater Christum dedit *יְהוָה לְכָל הָעַמִּים* *testem nationum* qui testaretur de reconciliatione sua apud nationes & simul *יְהוָה לְכָל הָעַמִּים* *praeceptorem* earundem, Spiritu suo verbum

bum réconciliationis cordi inscribendo. Ef. LV, 4. Servus partes commissas quoq; suscepit, tum in V. Testamento Exod. III, 4-6. Exod. XIX, conf. Act. VII, 38. quo jam audit *המדרבן loquens ille* Ef. LII, 6. sive *ἀγος θεῶν*, per quem Pater locutus est, tum & quidem præprimis in N. Testamento *in novissimo dierum locutus est per filium* incarnatum Hebr. I, 1. quare sub Veteri ut demum venturus prædicatur, promittitur. Deut. XVIII, 18. Joel. II, 23.

XLIV. Christus insuper servus est in munere sacerdotali: *Sacerdotali.* Inobedientia hominis non poterat aliter expiari quam sacrificio Deum decente, quod quoque offerendum à Sacerdote immaculato & à peccatoribus maximè distincto. Et quia homo, redemptus licet, in varia incidit peccata, necesse etiam est ut quispiam illi apud Patrem validè intercedendo interserviat. Etiam hic Christus constitutus est servus. Nam *juravit Jehovah & non poenitebit eum. Tu es כהן Sacerdos in æternum* Pl. CX, 4. uti servit apud Deum tanq. Sacerdos offerens victimam, ita etiam servit, seipsum ut victimam offerendo, nam *filius hominis venit ut ministraret & daret animam suam* *ἀποδοῦναι τὸν ἑαυτόν* redemptionis pretium pro multis Matth. XX, 28. ubi verba posteriora priora sive ministerium Christi explicant. Tit. II, 14. *qui dedit seipsum pro nobis ut nos redimeret ab omni iniquitate*, ut nos liberi redderemur, ille propter peccata nostra servus factus est, quemadmodum queritur Messias *העבדתי כחטאותי* *servum me fecisti peccatis tuis* Ef. XLIII, 23. al. II. Imò etiam nunc servit intercedendo pro nobis, *si quis peccaverit, Paracletum habemus apud Patrem, Jesum Christum Dominum* I. Joh. II, 1.

XLV. Christus dein servus est in munere regio. Peccator legem *Regio,* transgrediens à Deo justo Domino suo defecit atque ad regnum Diaboli transit ejusque imperio se subjecit. Pater illos, quos in Christo dilexit, è potestate tenebrarum exemit atque iis Christum regem dedit, nam liberatos è potestate tenebrarum *μετ' ἐσνοῦν ἐκ τῆν βασιλείαν τῶν ἠρῶν* transtulit in regnum filii sui Col. I, 13. qui illos verbo & Spiritu suo regat defendatque contra hostes. Ergo Christus Rex simul servus est, Patri & fidelibus serviens. Omnium clarissimè Ezechiel Christum sub regia & servili *χέρας* simul cognoscendum proponit. Postquam Deus prolixè infideles pastores descripsisset atque illos exauctorandos esse interminatus esset, sequentia Vates subjicit: *suscitabo iis* *אֶפְרַיִם* *pastorem unum, qui pascat*

*pu*d Deum & Deus Joh. 1. 1. Nemo Deum unquam vidit: Unigeni-
 tus filius, qui est in sinu Patris, ille recensuit ibid. v. 18. qui è terra
 est terrenus est & terrena loquitur. *ὁ ἐκ τῆ γῆ ἐγενήθη & ἐλάλει*
ἐν τῷ κόσμῳ, ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἦν, ὁ ὑπερ πάντας ἐστίν, ὁ ὅτι οὐδεὶς ἑώρακεν
αὐτὸν οὐδέ τις ἠκούσεν, ὁ ὅτι ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ πατρὸς ἐστίν, ὁ ὅτι ἐκ τῆς
ἐκκλησίας ἐγενήθη c. III, 3. 32. Sanè hæc in Prophetam nudum
 hominem cadere nequeunt. Pariter Sacerdos nisi *θεῖος* &
 esse non potuit. Victima inde infinitum valorem accepit. Chri-
 stus *ὁ ἀσπυλάτος & ἀσπίτος* Spiritu aeterno (conf. Rom. 1, 4.) seip-
 sum obtulit immaculatum Deo. Neque Rex. Quomodo enim
 potuisset intrare domum *τοῦ ἑχθροῦ* foris Diaboli *καὶ λαὸν οὐκ ἔδειξεν*
διασπείρει Matth. XII, 29. nisi fuisset *גבור* *למלך* Deus potens Jes.
 IX, 6. Rex unctus à Patre est etiam filius ejus ab aeterno genitus
 Ps. II, 6. 7. divinæ essentia per aeternam generationem particeps:
 Instructus potentia divina *ſcepro ferreo* 9. & ideo divino
 honore excipiendus v. 12. *osculamini filium ne irascatur; Beati om-*
nes, qui in illi confidunt quum aliàs maledictus habeatur is, qui bra-
 chio hominis confidit.

XLVIII. Patet ergo è Scriptura Christum *δούλον* servum
 Patris esse. Neque hoc præjudicat Divinitati Christi. Filii s
 ut Deus absolutè extra fœdus gratiæ consideratus servus Patris di-
 ci nequit: nam est *ἰσὺ θεῷ* *ἰσὺ θεῷ* equalis Deo Joh. V, 18. & *ἰσὺ* 1. Joh. V, 7.
 ut adeo non debeat rapinam ducere *ὅτι ἦν ἰσὺ θεῷ* Phil. II, 6. sed
 quatenus sponfor noster apud Patrem in fœdere gratiæ considera-
 tur, servi *χέρις* illi optimè convenit. Tantum abest ut illa *δουλοῦ*
 Christi dedecet, quin potius admirabilem in modum illustret,
 summam ejus sapientiam, ineffabilem amorem, tenerrimam com-
 miserationem, infinitam potentiam proponat atque nos ad secu-
 rè illi confidendum fortiter incitet. Nam nemo nisi verus & aeter-
 nus Deus servus Patris pro mancipiis Satanæ in libertatem vindi-
 candis fieri potuisset. Quid enim servitus Christi aliud, quam æ-
 terna ejus sponsio qua ille Patri se servum stitit ad plenariè satis-
 faciendum justitiæ Dei propter defectionem quorundam læsæ, ut
 hi è potestate tenebrarum liberati Deo decenter vivere valeant?
 Hæc omnia Divina. Et quemadmodum ab aeterno servitium Patri
 sponso, ita idem in tempore tanquam *δούλος* præstitit.
 Servitium vicarium pro nobis suscepit atque vi sponsionis suæ, De⁹
 verus licet existens, *seipsum exinanivit* sive cohibuit radios Divini-
 tatis

Neque hoc
 præjudicat
 Divinitati
 Christi.

32
 33
 34
 35
 36
 37
 38
 39
 40
 41
 42
 4
 25
 46
 47

etatis suæ intra velum carnis & formam servi homo miser, pauper, vexatus factus *assumpsit* Philipp. II, 7. Quemadmodum nec Patri inglorium est, quod filius jus habet illos, pro quibus servit, peculium suum ab eo postulandi Ps. II, 8. ac si debitor filii esset, ita quoque filio minimè indecorum ut servitium suum Patri pro fidelibus emancipandis spondeat. Huc refer Joh. XIV, 28 *Pater major me est.* An ut nudus homo? Hoc non opus habuisset dicere: Verùm ut *δεσπορευω*, qualis adit Patrem ad intercedendum pro nobis & I. Cor. II, 8. & *Dominus gloria crucifixus.*

Conveniunt quoque Christo verba: illi (fortiter) tenebo,

XLIX. Plenissimo igitur jure titulus *servi* Salvatori nostro competit. Competit quoque, quod sequitur, *illum (fortiter) tenebo*, uti nobis clarius innotescet, quando summam servitii difficultatem cognoverimus. Christus ut servus Domino spondit facere omnem voluntatem Ps. XL, 8.9. Joh. V, 30. VI, 38. Vi autem hujus sponsionis tenetur non tantum legi se subicere ut illi conformiter vivat sed insuper ut omnem maledictionem, quæ nobis ob inobedientiam manet, ferat auferatque. Hæc verò maledictio Christum omnibus adversitatibus exponit. Ille Patrem experitur Justum judicem iratumque propter peccata nostra, quæ in ipsum conjecta erant, ut tristissimo extorqueantur verba *super me incubuit excandescencia tua & omnibus fluctibus tuis me afflixisti* Ps. LXXXVIII, 8. & 17. *super me transverunt excandescencia tua: terrores tui exciderunt me.* Tradebatur potestati tenebrarum ita ut Diabolus omnibus viribus suis ipsum penitus excindere contenderit: Hunc in finem non solum hostes apertos, quales Pontifices, Scribæ, Pharisei, sed & amicos vel qui saltem amicitiam simulabant, adversus Christum movit, impulit, cor Judæ intravit ut grandiret *ἄπυ calcaneum* Ps. XXI, 10. contra illum; atque ita contereret *ἄπυ calcaneum* ejus Gen. III, 15. quod factum, quando ceu servus Dei obediens factus usque ad mortem crucis, tum calcaneus Christi clavis perforatus ligno affigebatur.

Nam Pater Christum tenuit in omnibus adversitatibus & morte ipsa,

L. Dirissimæ hæc fata Domino notissima erant, utpote ab illo ab æterno definita. Petr. I, 20. Act. IV, 27. 28. & in tempore inflictæ tanquam giudice Es. LIII, 6. Itaque inquit *נחמתיך (fortiter) illum tenebo* q. d. Hic servus, ut voluntatem meam faciat, nomen meum glorificet, varias miseras subibit: Illum tamen non deseram, non committam ut iis æternam succumbat, verum fortiter

iter tenebo Christum, ut quosvis gloriosissime vincat. Atque hoc id ipsum est, quod jam supra § 23. ex Pl. XLl, 10 11.13. adduximus, quando Messias se astutiâ & malitiâ Judæ morti traditum conqueritur, sed Dominum suum laudat, qui ipsum erexit & **תתן** fortiter tenuit. Convenit cum Pl. xvi, 9. 10. *Latatum est cor meum & exultavit gloria mea: etiam caro mea confidenter habitabit: quoniam non relinques animam meam in inferno nec dabis ut Sanctus tuus videat corruptionem vel non trades Sanctum tuum ad videndum corruptionem;* quem in mortem tradidisti, illum à morte vinci minime concedes, sed **תתן** Sanctum tuum, qui te morte sua sanctificavit, ad vitam revocabis conf. v, 11. Complementum promissionis cernitur, quando Pater filium excitavit è mortuis atque constituit ad dextram suam. Robur potentie exercuit in Christo *ἐγείρατο αὐτὸν ἐκ νεκρῶν καὶ ἐκάθισεν αὐτὸν ἀριστερὰν* dum suscitavit illum è mortuis atque sedere fecit ad dextram suam Eph. 1, 20. *Jesum Nazarenum Deus à se nos resuscitavit solvens dolores mortis quemadmodum non erat possibile teneri ipsum ab illa* Act. 11, 24, 11, 15. quia filius id omne præstitit, quod ad nomen Patris glorificandum ut servus susceperat. Igitur nunc ut fidelis Dominus servum sub mortis potestate relinquere non poterat sed convenienter promissioni suæ illum fortiter tenuit, vitam restituit, restatusque est se servitio suo contentum esse. Quare etiam patri victoria à Diabolo reportata adscribitur 1. Cor. xv, 57.

LI. Quamvis primario pater fidem datam liberaverit excitatione filii, nihilominus etiam postea assistentiam suam conspicuam fecit propagatione Regni Christi. Plura enim omni tempore impedimenta Satanas objecit, operâ Judæorum, Ethnicorum, AntiChristi, ut nomen Christi vel non innotesceret, vel mox deleteretur, atque ita Salvator servitutem suam plenè perficere non valeret. Verùm Dominus servo suo potenter adstitit atque obstacula feliciter dimovit. *Misit sceptrum roboris sui è Tzone* (dixitque) *dominare in medio inimicorum tuorum* Pl. cx, 2. quando scilicet præconio Evangelii ita efficaciter benedixit, ut Gentes jugo crudelissimi Tyranni excusso legem Christi, quam expectarunt, agnoscerent, obedientiam promitterent sinceram: Ef. XLll. 4. quando jus sit lucem ex tenebris splendere ad illuminationem gratiæ Je-

D su

3
84
33
32
31
30
29
28
27
26
25
4
46
40

fu Christi in Gentibus II. Cor. IV, 6. à principe tenebrarum exco-
catis, quando ductos in captivitatem atque vinculis retentos trans-
posuit in regnum filii sui & ita Christum dedit in lucem Gentium ad
aperiendum oculos cæcos, ad educendum e carcere vincitum. v. 6. 7.

*Christus à
Patre quoque
electus, ut pro
nobis serviret*

LII. Non minus Christus electus Dei est & jure dicitur, quo-
niam ille à Patre eligebatur, ut servitute sua mancipia Satanæ in li-
bertatem mitteret. Pater quorundam liberandorum commise-
ratione ducebatur, sed illos recipere haud poterat, alio non substi-
tuto, qui justitiæ læsæ satisfacit. Ille igitur Christum hunc in fi-
nem elegit, unde *electus Dei* audit, (qualem Messiam Gens Ju-
daica quoque expectabat, uti videre est Luc. xxiii, 35.) & 1. Petr. I, 20.

*tanquam Pro-
pheta, Sacer-
dos & Rex.*

mes, vos quævos præcognitus ante jacta mundi fundamenta. Chri-
stus servus Dei est ut Propheta, Sacerdos & Rex. Ad unum-
quodque autem munus à Patre eligebatur. Tanquam Prophetam
Deut. xviii, 18. Prophetam אֲנִי אֶעֱלֶמֶת excitabo illis e medio fratrum
illorum, sicut te. Ita alibi אֲנִי אֶעֱלֶמֶת de personis ad munus electis
sumitur. vide Jud, II, 16. III, 9. Tanquam Sacerdos. Pf. cx, 4. *Ir-
ravis sebovab & non penitebis eum אַתָּה כֹּהֵן לְעוֹלָם* Tu sacer-
dos in æternum. Pater filium juramento, cujus illum pœnitere ne-
quit, Sacerdotem æternum constituit atque ita selegit, qui sacrifici-
um iræ suæ placandæ offerret. Hebr. V, 5. *Christus non seipsum
glorificavit, ut fieret Pontifex.* Tanquam Rex Pf. II, 6. *Ego in-
unxi Regem meum super Zionem.*

Aut dilectus.

LIII. Quando autem Matthæus c. III, 17. XII, 18, XVII, 5. pro
electus legit dilectus, non minus optimè in Christum quadrat: Tum
ratione divinæ essentia, quam per æternam generationem à Patre
habet; tum ratione officii mediatorii, quod ad honorandum
Patrem maxima cum molestia subiit. Quia filius ejusdem cum
Patre essentia, non potest non summè dilectus haberi, quoniam
in illo perfectissimam sui imaginem intuetur. Si congenitum pa-
rentibus est, ut diligant liberos, quanto magis Patri cœlesti, ut æ-
terno amore feratur in filium אֲנִי אֶעֱלֶמֶת : Hoc de amore ipse filius
testatur Prov. viii, 30. *eram apud illum in sinu gestatus & eram
delicia quotidie, ludebam coram eo omni tempore, clara allusione
ad filiolos suavissimos, qui in sinu parentum gestantur, & vix satis
oculis conspici queunt (hoc indicat אֲנִי אֶעֱלֶמֶת geminatum à אֲנִי אֶעֱלֶמֶת
afficere,) quique jucundis gestibus, gratis sermonibus Parentes
mirè*

quat, Deus.

mirè exhilarant. Ad summum itaque amorem Patris erga se indicandam sapientia hocce amoris exemplum (neque enim majus in natura datur) proferit, conf. Joh. I, 18. Dilectus Patris etiam dicitur, quoniam ex amore erga Patrem ad glorificandum nomen ejus seipsum servum stitit. Hinc tum elogio hoc à Patre cœlitus ornatur, quando servitium publicè aggreditur Matth. III, 17. atque cum illo de consummatione ejus loquitur. Luc. IX, 31. 35. conf. Col. I, 13.

LIV. Ex dictis Iponte fuit Christum illum quoque esse, in quo pater acquiescit sive quem acceptum habet Pater. Quia enim verus Deus *επιφανεια της δόξης και χαρακτηρος της υποστασεως αυτου* effulgentia glorie & Character substantia ejus Hebr. 1, 3. idem intellectus, eadem voluntas, potentia, amor mutuus consummatissimus, quo pater in filium & filius in Patrem fertur, illum honorat, ea agit, quæ videt Patrem agentem, summa indubitato *εὐδοκία* Patris in filio. Verùm hîc præcipuè consideratur illa *εὐδοκία*, quæ in servitio filii est, quatenus hic ab æterno ad Patrem glorificandum se servum obtulit, ut mancipia Satanz servi & filii Dei fierent prædestinavit nos eis *υποδοχίαν* ad adoptionem ad illum *κατά την εὐδοκίαν τοῦ θελήματος αυτου* secundum beneplacitum voluntatis sue Eph. I, 5. nam quia hac ratione Pater eos, quorum miserus est, salva iustitia & sanctitate sua pro filiis agnoscere poterat, nascebatur *εὐδοκία*, quia servus promittebat facere *יִצְרָח* *εὐδοκίαν* Pl. XL, 9.

LV. *εὐδοκία* illa patris conspicitur in munere Christi Prophetico, Sacerdotali & Regio. In V. Testamento Christus rarius apparebat & verba ad fideles faciebat. Mittebat plurimum servos suos Extraordinarios, quales Prophetae & Ordinarios uti Sacerdotes, Levitæ Malach. II, 17. Sed quoniam hi voluntatem patris falsabant, *ἐντάλματα ἀνθρώπων* præcepta humana Divinis adversa tradebant Matth. XV, 3. abominationi sanctissimo Numini erant. Quare cœlitus manifestabatur sumus servus ad plenè & planè voluntatem cœlestem nobis enarrandum Joh. I, 18. III, 31. ad purgandum filios Levi & defœcandum illos *כֹּהֵן וְכַסָּף* uti aurum & uti argentum à scoriis Mal. III, 3. Hoc autem servitium Deo gratissimum existebat & ideo cœlitus testabatur. *Hic est filius meus dilectus, in quo acquiesco* *αὐτῷ ἀκούετε* hunc audite. Hactenus discipuli, speciatim Petrus auscultavit ad verba sapientum, qui Messiam

32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
4
25
46
40

Sacerdotali:

Regem terrestrem, victorem gloriosum somniabant vide cap. anteced. v. 21. 22, 23; Pater itaque inquit, *hunc audite*, in cuius doctrina acquiesco. In V. Testamento ministerii sacerdotalis vires obibant Aaronici sed in illis Pater ob multiplicem defectum non acquiescebat, eos dignitate dimovebat atq; relatè ad illos Christum alloquebatur **אתה כהן** *ou' ipeus Tu Sacerdos in aeternum* Pl. CX, 4, Hebr. VII, 16. &c. Ita quoq; comparatum cum victimis. Legimus nonnunquã illas fuisse Deo **לרצון** *acceptas* Lev. XXI, 20. 21. 27. & 1. 4. **ונרצה לו לכפר עליו** & *erit acceptum pro ipso ad expiandum ipsum*. Sed non absolute, verum quatenus typus Christi erant. Alias stolidos sacrificia *in avaritia* adducentes interrogat **והרצה** *An accepta haberet fehov a millia arietum? myriadas torrentium olei?* Mich. VI, 7. *An vescor carne bouum aut sanguinem hircorum bibo?* Pl. L, 13. *Quosum mihi multitudo sacrificiorum vestrorum? dicit fehovah. Satur sum holocaustis arietum & adipe pinguium: & sanguine iuvenorum agnorumque & hircorum* **לפי הפצתי** *non iudicabo, non delector*. Deus non nisi acquiescit in corpore Christi oblato; tradidit seipsum pro nobis oblationem & victimam Deo **עו' דאמון' סוד' ב'ס' in odorem bona fragrantia** Eph. I, 5. Pl. XL, 7. *Sacrificio & ferto* **לפי הפצתי** *non delectatus es* (sed) *aures perforasti mihi: Holocaustum & Sacrificium pro peccato non postulasti. Tum dixi: Ecce venio ut faciam* **רצונך** *iudicabo tuam; Deus mi.* confer cum Paulo Hebr. X, 4. *impossibile est ut sanguis bouum & hircorum peccata auferat, quæ tamen aufert sanguis Christi acceptissimus Patri v. 10. 12. 14.* Qui regebant olim populum, in iustitia & crudelitate sua nihil minus quam grati Deo erant: *Væ pastoribus Israelis: adipem comeditis & lanam induitis, quod optimum est, mactatis, gregem non pascitis. Idcirco o pastores audite verbum fehovæ: Sic ait Dominus fehovah ecce me contra istos pastores, ut reposcam gregem meum e manu ipsorum & faciam, ut cessent a pascendo grege. Igitur excitabo eis pastorem unum, qui pascat eos servum meum Davidem* Ezech. xxxiv, 1. 2. 9. 10. 23, sed regno Christi Pater perquam delectatur, quoniam illo regnum Satanae imminuitur, subditi fideles augentur, quare dicit Dominus Domino meo: *Sede ad dextram meam, donec inimicos tuos scabellum pedum tuorum ponam* Pl. CX, 1. 2.

& Regio:

Quum:

LVI. Quum itaque verba Vaticanii nostri se junctim & junctim *Recapitulatio* cum antecedentibus & consequentibus perpenſa, ipſa Judæorum & veterum & modernorum gloſſæ Meſſiam intelligendum eſſe velint; quum Spiritus S. de Chriſto exponat, imò Pater cœlitus duabus vicibus verba ad Chriſtum referat: quum omnia prædicata examuſim Chriſto, qui ab æterno ſe ſervum Patri ſuitit atque talem in tempore ſe præſtitit, obſcurius ſub V. clarius ſub N. T. quando, qui Deus verus formam ſervi aſſumſit, voluntatem Patris nobis revelavit, Pontifex N. Teſtamenti ſeiſpſum ſpiritu æterno obtulit atque etiamnum pro nobis intercedit, nos ſæviſſimo Diaboli regno exemit atque ſibi ſub jecit: quem Pater in omnibus adverſitatibus, morte ipſa, deſtructione poteſtatis Satanæ inter Gentes & infideles ſecundavit: qui que hoc ad ſervitium à Patre electus & ideo dilectus eſt: & qui tum ſponſione tum impletione *εὐδοκία* ejus exſtitit: convenient, nihil ſuper eſt, quam ut integro corde, aperto ore, verſatis calamis confiteamur, eloquamur, ſcribamus Jeſum Nazarenum eſſe illum, de quo Pater ECCE SERVUS MEUS QUEM TENEBO; ELECTUS MEUS, IN QUO ACQUIESCO.

LVII. O infelices Judæi, qui eligitis diriffimã & duriffimã ſervi- *ſus reprehentur* tutẽ Diaboli præ libertate filiorũ Dei. Adeone occæcati eſtis prin- *ſorius in ſum* cipe tenebrarum ut non queatis videre illum, quem Pater digito *daos.* quaſi monſtrat; *Ecce ſervus meus.* Tandem oculos fascinatos aperite. Videte quaſo, num Jeſus noſter non ille ſit, quem Pater fortiter tenuit, Mors, quam Majores veſtri ſceleſtis manibus intulerunt, illi non prævaluit. Conſilia, conatus veſtri ad delendum nomen Chriſti & qui hunc proſitentur, omnes irriti atque fruſtranei. Firma, conſtans eſt promiſſio Patris *fortiter illum tenebo.* Inde, ſi vultis, ſatis tuto colligere poteſtis, eum eſſe electum & dilectum Dei, in quo Pater *εὐδοκεί.* Longum nimis tempus eſt, quo duravit querebunda ejus vox; *Quia cæcus, ut ſervus meus?* Profecto ſi pergitis oculos claudere coram Servo & Rege veſtro, illos aliquando maximo cum veſtro dãmno aperietis & videbitis eum, quando venturus eſt ad judicandum. O Deus, qui cœcis lucem communicas, illumina exceecatam Gentem: remove velum, quod cordibus Judæorum impoſitum atque fac ut tibi ſerviant & Davidi Regi, quem excitaſti.

Eucharisticus

LVIII. Nos quod attinet, æternas tibi, o Deus, qui habitas lucem inaccessam, O Sol Justitiæ, debemus grates. Nisi enim Christum dedisses lucem gentium ad illuminandum cæcos, nisi tu ut lux mundi illuxisses ad illuminandum mundum, tanti, quanti sumus, tenebræ mansissemus. Vel quis nos discernit? Quare nos, quando è cælo testaris *Ecce servus meus* cum júbilo respondere possumus: Servus tuus & Rex noster est. Cogita quæso, ô anima luce divina collustrata, admirare, obstupesce. Quantus enim amor Patris erga te? Tu transgressionibus ab illo defecisti, partes Satanæ secutus es. Ille vero commiseratione ducitur. Imò elegit filium unigenitum, charissimum, atque tradit potestati tenebrarum, ut tu filius lucis evaderes. Contemplare quæso & attonita sta quando cernis illum, qui verus Deus, in forma servili miserimum hominem factum atque Patri obedientem ad mortem crucis. Quis unquam Rex in gratiam rebellium subditorum filium unicum morti exposuit? Et quis filius tantas adversitates atque ipsam mortem pertulit? simile non cernis in humanis. At Dominus Dominorum & Rex Regum servus Dei & servorum factus est. Quid æquius nunc est quam ut in posterum Diabolo, cupiditatibus carnis servire desinas. Vide quanti servitium Christo constitit. Tu autem nihilominus membra tua injustitiæ sistis. Agnosce defectiones tuas, confitere, deplora atque in posterum abstine. Pater Christum Prophetam ceu servum dedit: Audi igitur illum. Christus Pontifex constitutus est. Siste te illi ut victimam vivam, sanctam, acceptam Deo. Rex est: Servi igitur in fide, charitate, spe: Pugna adversus Diabolum, mundum, carnem & in rege tuo potentissimo vinctus. Hoc si feceris, omni quæ corporis quæ animi, temporali, æterno bono abundabis. Experieris in electo electum, dilecto dilectum esse atque beneplacitum Jehovæ in illis, qui ipsum timent. Ei, qui dilexit nos & lavit nos à peccatis nostris per sanguinem suum & fecit nos Sacerdotes & Reges Deo & Patri suo sit gloria & potentia in secula seculorum Amen.

*Abhor-
ratus,*

Annexa

Annexa Respondentis.

- I. **C**hristus, antequam munus Propheticum inchoaret, in cælum, ut ab ipso Deo audiret & doceretur ea, quæ mox mundo annunciaturus esset, raptus non fuit.
- II. Præcepta decalogi Christus nec correxit neq̃, supplevit.
- III. Christus tantum pro Electorum, non vero omnibus omnium & singulorum, peccatis obedientiâ suâ satisfecit.
- IV. Regnum Christi non carnale & mundanum, sed spirituale est & cæleste.
- V. Regnum Christi duraturum est in æternum.

GRatuler an fileam? dum scandere cerno Cathedram

Egremium Juvenem, gratuler an fileam?

Omnino mandat gratari magnus Apollo,

Rauca licet mihi sit tibia, arundo levis.

Gratari porrò poscunt insignia dona

Ingenui juvenis, juncta simul pietas.

Uterius meruit Musarum charus alumnus

Sedulitate suâ, quam satis ipse probat,

Gaudia mille ferens doctis optata Camoenis,

Utilis existens omnibus atque bonis.

Inprimis præfens Specimen testatur abundè,

Luce quòd & noctu volverit ipse libros:

Inter eos autem, cunctis hunc prætulit unum,

Ex quo vera salus cuique patere potest;

Librum, de nostro qui contestatur Jesu,

Mi GÜNTHERE! pio nunc referas animo:

Ut noscas *Servum*, quem servat Rector Olympi,

Servum delectum, qui placuit Domino.

Gratu.

Gratulos ergo Tibi meritò, mi suavis Amice!
 Utere porrò Tuis hâc methodo in studiis.
 Næ! præclara geris Dominus Tua coepta secundet,
 Teque suo Sancto Flamine porrò regat:
 Egregiis studiis *electus Servus* adesto,
 Resque Tuas omnes dirigit ipse Deus;
 Vt possis fidè Christo serVire IehoVæ,
 SIs SerVVs fIDVs: VIVe, VaLeto DIV.

*Hæc rudi quidem Minervâ, sincerò tamen animò in honorem
 eruditissimi Dn. RESPONENTIS deproperabat*

OTTO GUILIELMUS THOREJUS,
 S. Th. Stud.

I Ngenuos ultrò quosvis submittere SERVI
 Non mirare DEI colla superba jugo.
 Hujus enim SERVI servum se sistere totum
 Quid melius? merces nonné parata manet?
 Forfan SERVITIUM rideas si Mome maligne!
Güntherum in nostrum lumina verte tua.
 Hic hodiè laudes summas, decus, atque reportat
 Famam, *servitio* præmia digna suo.
 ELECTO SERVO postquam servivit, & arma
 Contra illum miles destruit ut validus.
 Perge bonis avibus studiis incumbere totus,
 Huïc SERVO voveas obsequiumque tuum
 Sic Tibi mercedem multam donabit, & aures,
 Tandem percipient: *Eu bone Serve! Tua.*

*Hoc ἐπὶ τῶν ἐπιπέδων in laudem Dn. RESPONENTIS pereximii, nec
 non Amici sui suavissimi Intimè Gratulabundi Modulabantur*

COMMENSALIS.

Jfzmintis

JSzmintis vviffiems miela Jszmintingiems buvva,
Todel siela mokinciu niekad neprazuvva.
 Tat iszmanas Prietelus, be gala mokiasi;
O daugi jam Prietelu, isz vvifsur radasi.
 Tam galuy afz pridavvian ziankla meayles mana,
Danielus Krosniewieckas vvadinas isz seana.

Non malè ab ingenuo Studio ut regula habetur;
 Artifices, solus qui facit usus erit;
 Utpote quò faciles nobis inscribimus illa,
 Quæ ratio secum præmeditata fuit.
 Essè Tibi curæ, *mi Dilectissime Amice,*
 In studiis istâ Te stabilire viâ
 Colligo, quòd minimè Certamen adire negâsti,
 Unde bonus fructus, notio firma venit,
 Porro si mentem per sacras excolis artes,
 Næ solidus praxi, næ citò Doctus eris
 Qui poterit patriæ quondam prodesse sibi que.
 Hic finis studii, quem tetigisse juvat.

*Hæc pauca in honorem Doctiss. Dn. RESPON-
 DENTIS, Cognati sui F.*

JOHAN, PISTOR, S. Theol. Stud.

VT lucrum faciat centuplò tempore messis,
 Majus, committit semen *Arator* agris.
 Hoc quia nomen habes mores imitaris & hujus.
 Doctrinæ spargens semina fructifera;

Inpri-

Inprimis quærens, semen, putredinis experts,
Verbum nempe Dei, quod teris assidue.
Hoc etenim monstrat Tua Dissertatio docta,
Quam nunc defendis graviter arte Tua;
In qua rite doces; quid scripta Prophetica pandant
De vero Christo, qui Deus est & homo.
His saveat Cœptis supremi Rector Olympi,
Teque regat porro spiritus ille bonus;
Donec, Amice, Tibi Tua ditior horrea messis
Impleat & lato corde fruaris eâ.

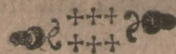
*Pauculis hisce pereximio, atque Doctissimo
Dn. RESPONDENTI, Amico suo
nonè multis ex sincero cordis affectu
gratulari voluit, debuit*

A MICORUM TRIGA.

SUSTINET hîc GÜNTHER Specimen præstare laborum,
Dum confert verbum, non sine laude, Dei,
Ex quo de Christo nobis monimenta recenset,
Illum quæ monstrant esse hominem atque Deum.

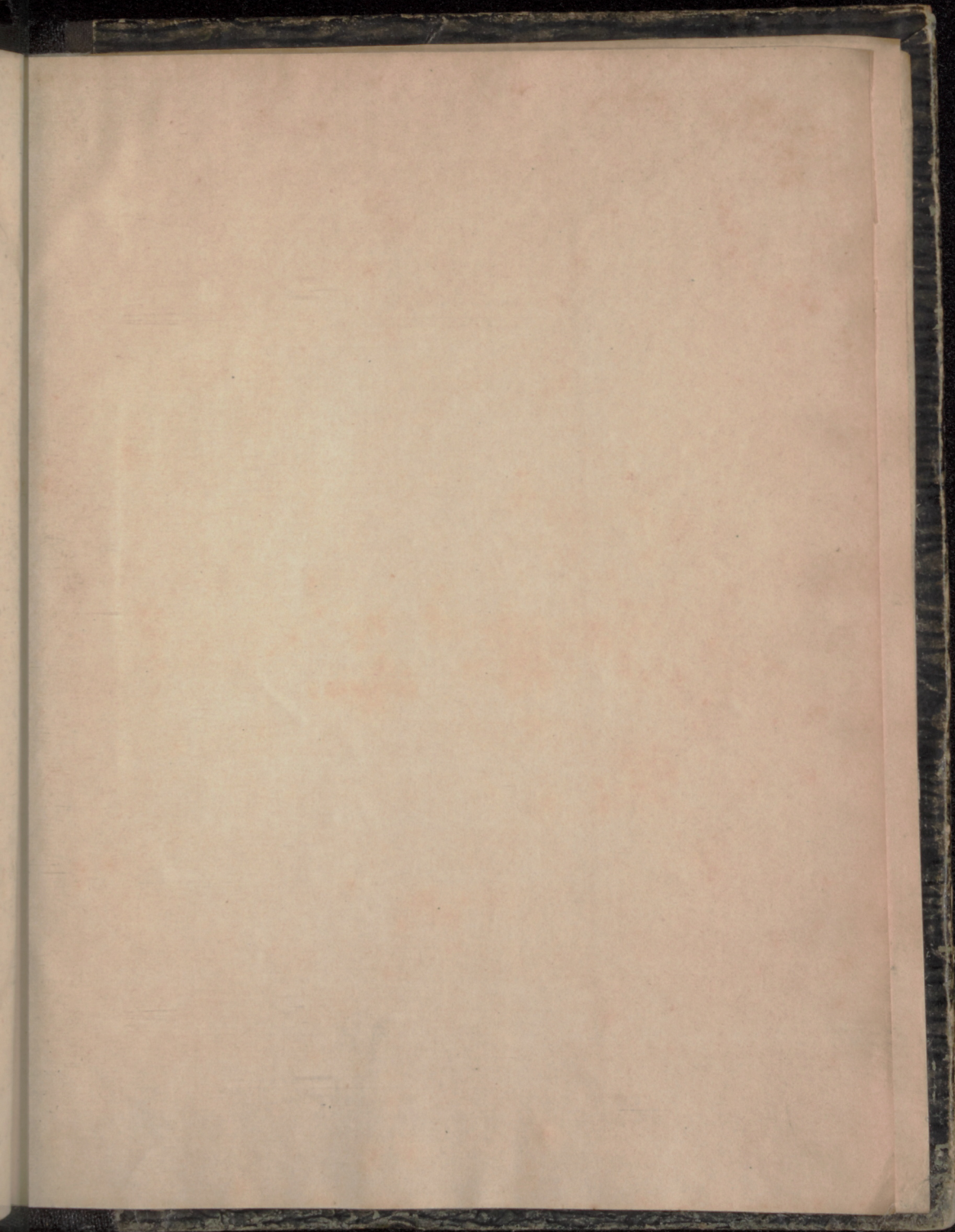
*Hac Doctiss, Dn. RESPONDENTI amico
suo integerrimo in perenne amicitia
τακμήσιον gratulabundus apponit.*

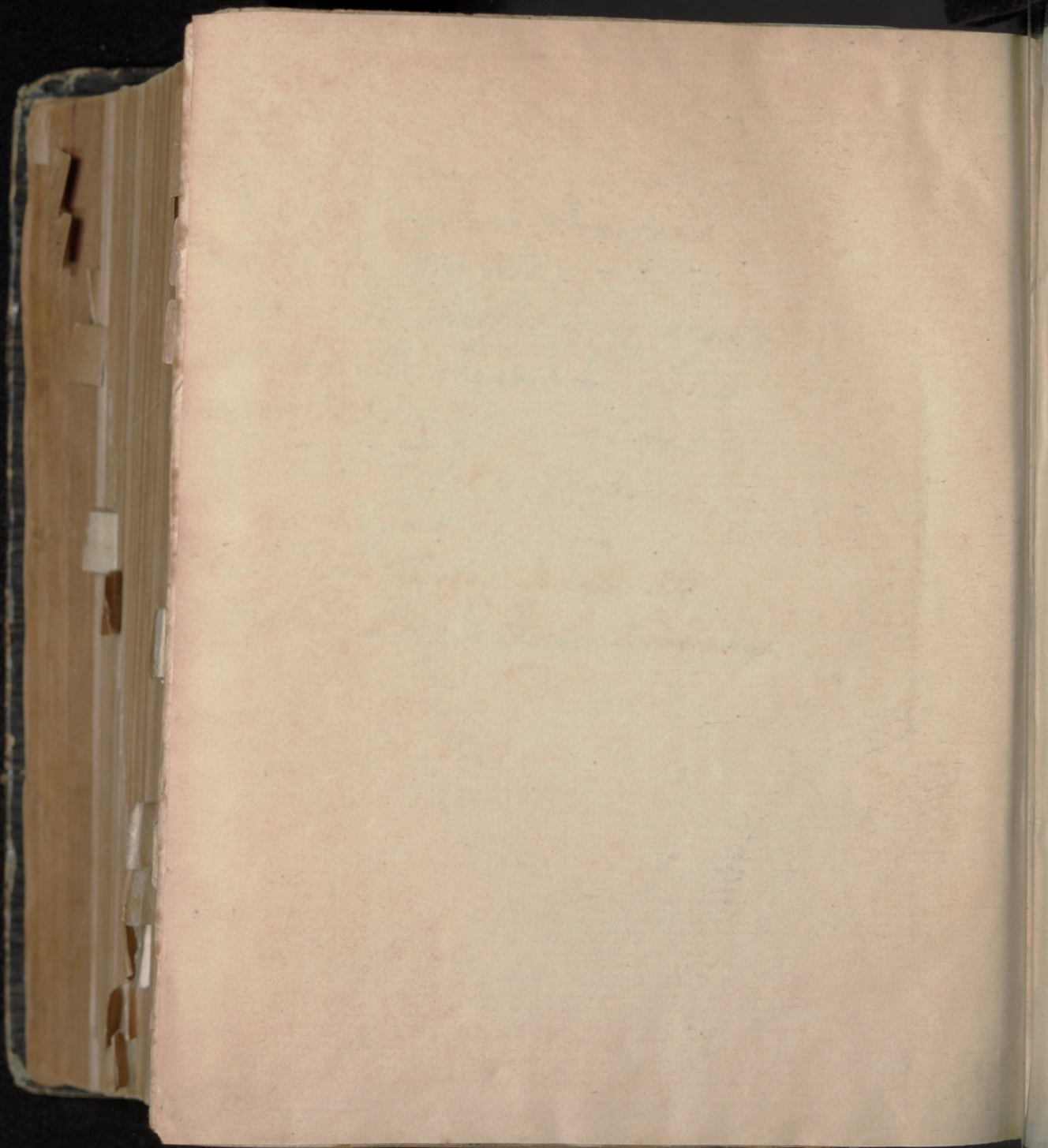
JOH. ANDREAS PFAFFIUS,
S. Theol. Cultor, Höchstenbachia Saynanus.

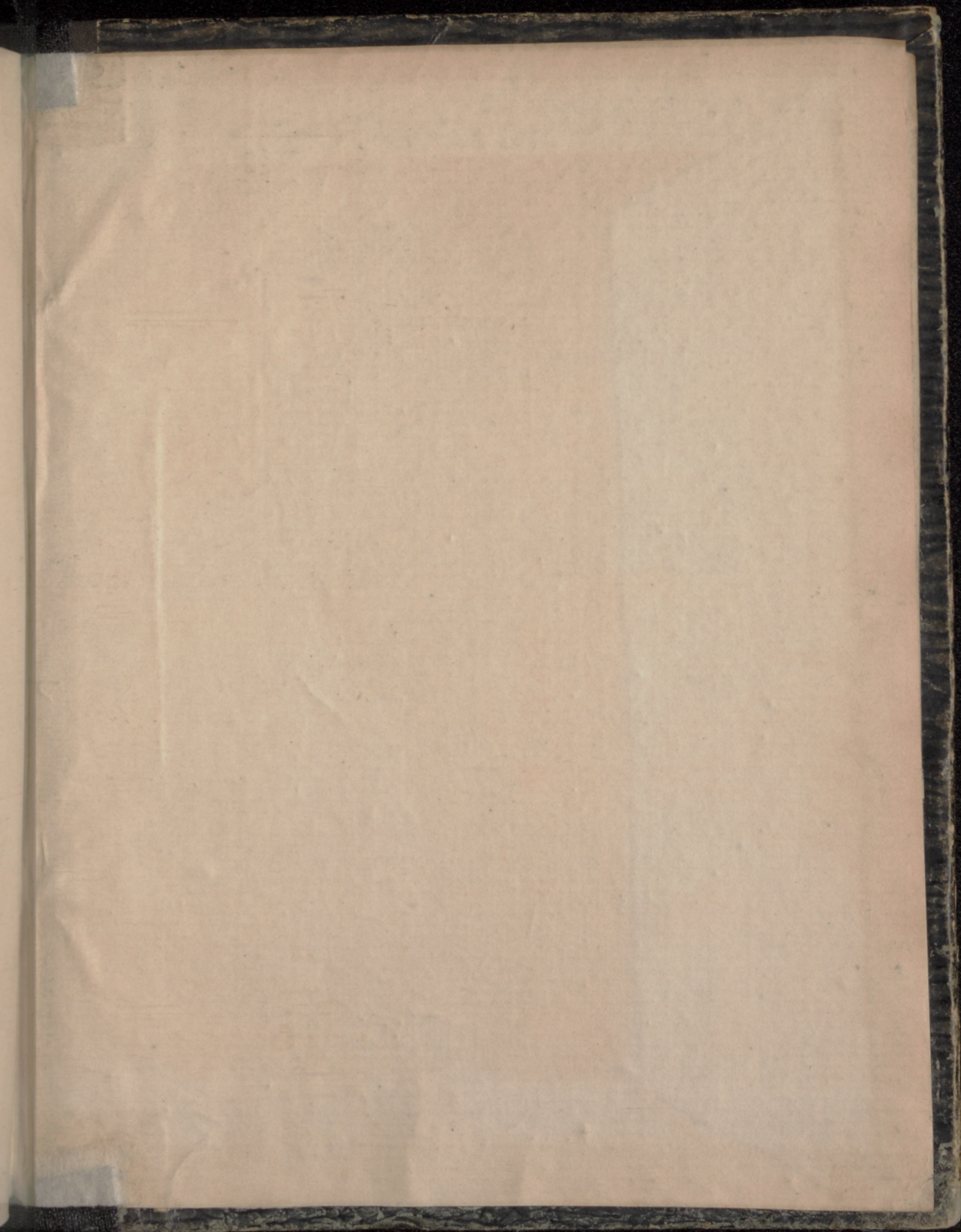

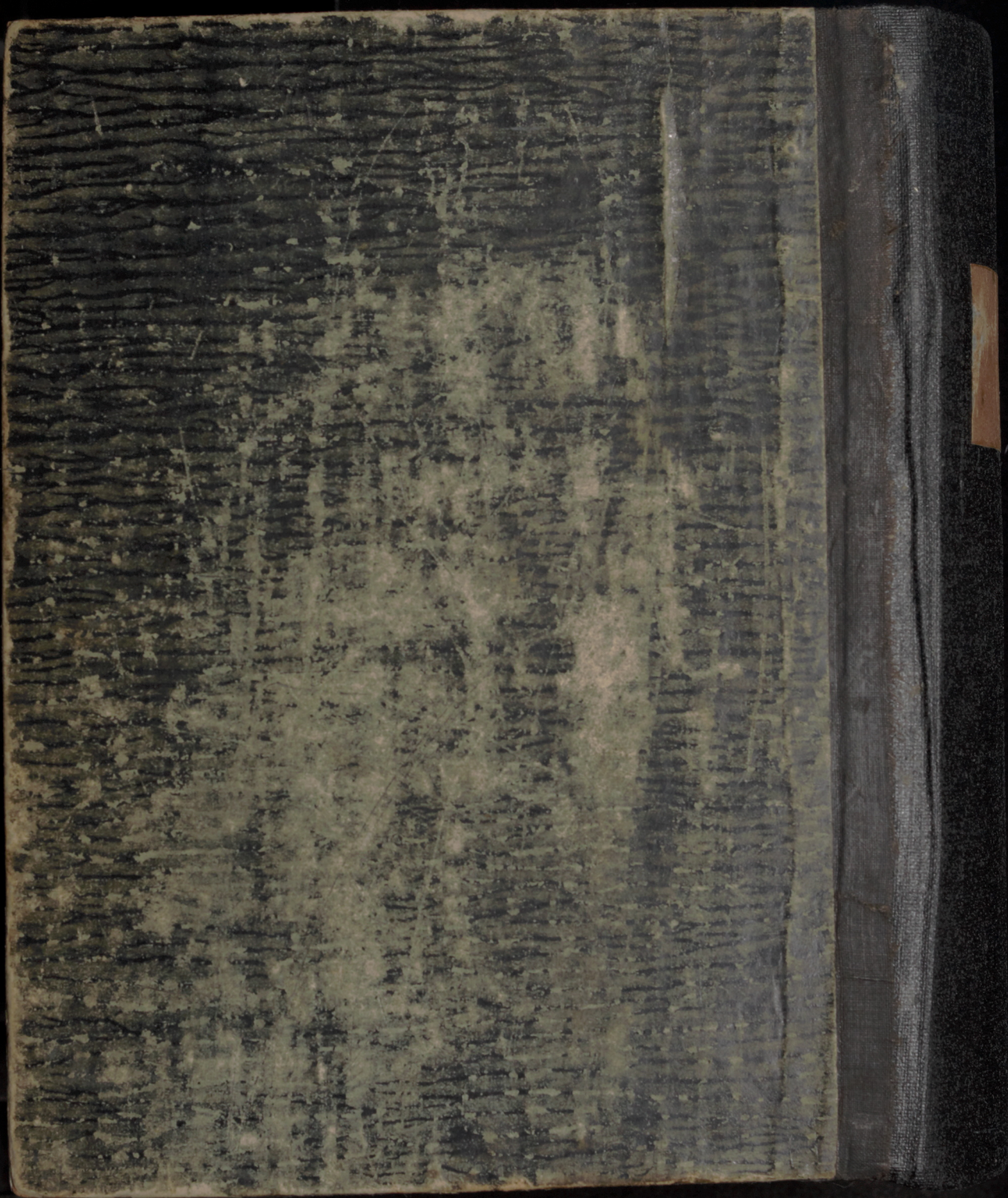
2. *Arn* in Job: 20. 44. 5.
3. *Ejusd* in Prov: 10. 18.
4. *Horck* in Canticum Cant.
5. *Osiander* de infelicitate impiorum.
6. *Fechtius* de generacōe Messiae aeterna.
7. *Meyer* in Palm: 6. 11.
8. *Thumacher* in Palm: 16. 5.
9. *Schram* ~~de~~ ad Palm: 16.
10. *Ejusd* ad Palm: 22.
11. *Sablonoski* in Palm: 40. 7.
12. *Jüngst* in Palm: 40. 7. 8.
13. *Sablonoski* de perfusione aurium.
14. *King* in Palm: 100.
15. *Schudt* de Regno Messiae.
16. *Ejusd* de Regno Messiae.
17. *Ejusd* de Regno Messiae.
18. *Campe* de Tentoris Kedar.
19. *Lampe* de Lilio Saronitico.
20. *Cremer* de Summa Sapientia.
21. *Michaelis* de Salomonis ad Laetitia exhortat.
22. *Witaloskius* ad Jes: 2. 22.
23. *Andreae* in Jes: 11. 4. 14.
24. *Meyer* in Jes: 26. 20.

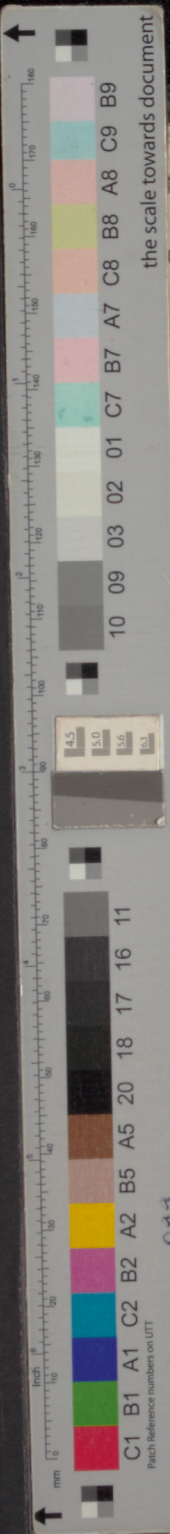
Werenfels. in Des: 63. s. 9.
Halstgin Dan: XI. 37.
Havens in Hag: 7. 8.
Mundinus de Gloria t'pili Secundi.
Galdwing de mysterio Trinitatis.
Bilefeld de Jesu Xto.
Hachman de Messia ejusq' negotio.
Pürthler de Xti ad paritione in coelo.
Bramer de Filii Dri operatione.
Calixtus Fides Catholica.
Witsius in Synb: Aplicum.
Miege Theses Theolog: de nat: Xti.
Montag de Pseudodamo Socinianorum.

the scale towards document

igentiam naturæ talem indicat, quæ
 te aut immortalitate ejusdem consistere
 est. Minor inde patescit, quoniam Ada-
 i Paradisiaci fuit a Deo commissa. Cæte-
 quoq; intemperie & impotentia appetitus
 tur esse argumento sufficientissimo, eam
 n defuisse. Resp. 1) ad Majorem ejus-
 nem distinguendo inter *passionem perfecti-*
m. Si tolerantia laboris nec non famis
 ne integro fuit passio corruptiva, tum
 inde ejusdem mortalitas. Ita vero ne-
 n. 2) Ad eandem porro Minorem dici-
 sitim actualem, & quidem talem, quæ
 & potus naturæ destructiva, in homine
 ro fuisse unde, quæso, probabunt? No-
 tertiiavi istud verbum: In homine eti-
 . Quod enim in probatione de appetitu
 kitur, id ad hominem non amplius in-
 jam labentem pertinet. Sin Majorem
 e & siti intellectam volunt, quatenus
 ; cibi ac potus naturalis, naturæq; per-
 quam destructivum *πάθημα*, tum eam
 omni prorsus jure ac merito explosum

Aliud profugium sibi quærun, cum dispu-
 non fuerat mansurus aeternum in horto Edenis,
 in aliam transferendus, & visione beatifica,
 Paradiso nondum affectus fuerat, demum do-
 nario fuerat moriendum, quantumvis imagi-
 ncorruptam, neq; perdidisset dominium origi-
 nus. Ergo. Consecutio Majoris videtur
): Siquidem primi Adami vita nondum
 tum animalis fuit, per eâ, quæ tradun-
 F tur